

Utredning som stöd för likabehandlings- och jämställdhetsplanerna inom småbarnspedagogiken och för att utöka kunskapsunderlaget

YHDENVERTAISUUSVALTUUTETTU
DISKRIMINERINGSOMBUDSMANNEN

Utredning som stöd för likabehandlings- och jämställdhetsplanerna inom småbarnspedagogiken och för att utöka kunskapsunderlaget

Slutrapport för åtgärd 14 i genomförandeplanen
för den nationella barnstrategin

YHDENVERTAISUUSVALTUUTETTU
DISKRIMINERINGSOMBUDSMANNEN

Utredning som stöd för likabehandlings- och jämställdhetsplanerna inom
småbarnspedagogiken och för att utöka kunskapsunderlaget

ISBN: 978-952-69466-9-6

Författare: Anna Mikkola

Layout: Susanna Yli-Ristaniemi

Helsingfors, 2025

VALTIONEUVOSTON KANSLIA
STATSRÅDETS KANSLI

Sammanfattning

Diskrimineringsombudsmannen genomförde en utredning om nuläget för likabehandling och jämställdhet mellan könen och verkställandet av likabehandlings- och jämställdhetsplanerna inom småbarnspedagogiken som en del av planen för genomförande av den nationella barnstrategin (2024–2027). Som en del av utredningen genomfördes en enkät bland anordnare av småbarnspedagogik och privata serviceproducenter. Enkäten besvarades av 143 anordnare av småbarnspedagogik och 33 privata serviceproducenter i Fastlandsfinland. Enkätmaterialen kompletterades med sju intervjuer med chefen för kommunala enheter för småbarnspedagogik. Utredningen är den första om den funktionella likabehandlings- och jämställdhetsplaneringen inom småbarnspedagogiken.

Utredningen visar att största delen av de verksamhetsställen som anordnar småbarnspedagogik var klara med likabehandlings- och jämställdhetsplanerna innan diskrimineringslagens övergångsperiod för att utarbeta likabehandlingsplaner löpte ut. De arbetsplatsspecifika planerna innehöll mål och åtgärder för att främja likabehandling och jämställdhet och anvisningar om hur likabehandlings- och jämställdhetsplaner utarbetas gavs också i samband med anvisningarna för verksamhetsplanerna.

Likabehandlings- och jämställdhetsplanerna grundade sig sällan på en övergripande arbetsplatsspecifik bedömning som beaktade alla diskrimineringsgrunder, vilket gör att sambandet mellan de främjande åtgärder som valts ut i planerna och verksamhetsställets utvecklingsbehov förblir bristfälligt. Vid verkställigheten av planerna förlitades i många fall på färdiga material.

I utredningen observerades ett behov av att stärka kompetensen om främjande av likabehandling och jämställdhet bland yrkesutbildade personer inom småbarnspedagogiken. Inom småbarnspedagogiken behövs utbildning som erbjuder begreppsliga och teoretiska perspektiv för att främja likabehandling och jämställdhet mellan olika grupper av barn och identifiera specialfrågor i anslutning till diskriminering.

Diskrimineringsombudsmannen rekommenderar att likabehandlingsplanerna fortsättningsvis utarbetas på verksamhetsställena inom småbarnspedagogiken i samband med arbetet med jämställdhetsplanerna. Planer som är specifika för verksamhetsstället ger de bästa förutsättningarna för likabehandling av och jämställdhet bland barn.

Förord

Barnens rätt till en trygg och jämlik uppväxtmiljö är ett centralt samhällspolitiskt och lagstiftningsmässigt mål i Finland. Under de senaste åren har det på ett oroväckande sätt i olika undersökningar och utredningar, såsom enkäten Hälsa i skolan, framkommit erfarenheter av diskriminering och trakasserier redan bland mycket unga barn. Diskrimineringsombudsmannen kontaktas ständigt om misstankar om diskriminering inom småbarnspedagogiken, i skolan och i hobbyer till exempel på grund av barnets ursprung, religion, hälsotillstånd eller funktionsnedsättning.

Småbarnspedagogiken är en central service där genomförandet av likabehandling har stor betydelse ur barnets synvinkel. När det gäller småbarnspedagogiken infördes bestämmelser om skyldigheten att främja jämställdhet och likabehandling i jämställdhets- och likabehandlingslagarna i samband med delreformen av diskrimineringslagen år 2022. Bestämmelserna förpliktar dem som anordnar småbarnspedagogik, dvs. kommunerna, att se till att alla enheter för småbarnspedagogik har utarbetat en jämställdhets- och likabehandlingsplan som grundar sig på utvärdering.

I genomförandeplanen för den nationella barnstrategin, som godkändes genom statsrådets principbeslut den 6 juni 2024, ingår följande åtgärd 14: Utredning som stöd för likabehandlings- och jämställdhetsplanerna inom småbarnspedagogiken och för att utöka kunskapsunderlaget.

I nuläget finns det knappt alls något kunskapsunderlag om utmaningarna och behoven när det gäller att uppnå likabehandling, så det behövs en utredning som stöd för likabehandlings- och jämställdhetsplanerna inom småbarnspedagogiken och för att utöka kunskapsunderlaget. I den här utredningen kartläggs nuläget för likabehandlingen och den befintliga praxisen inom småbarnspedagogiken samt gestaltas de aktuella utmaningarna. Utredningen stöder aktörerna inom småbarnspedagogiken när de fullgör den nya lagstadgade skyldigheten. Utredningen stöder också åtgärderna för likabehandling inom fostran enligt statsrådets meddelande om främjande av likabehandling (31.8.2023).

Parallellt med utredningen godkände riksdagen en ändring av diskrimineringslagen, genom vilken skyldigheten att utarbeta en likabehandlingsplan vid enheterna för småbarnspedagogik slopades, även om den allmänna skyldigheten till likabehandlingsplanering fortfarande gäller dem som anordnar småbarnspedagogik. Skyldigheten

att planera enhetsvis förblev dock en del av jämställdhetslagen, så lagstiftningen differentierades till följd av ändringen.

Utifrån utredningsarbetet kan konstateras att vi redan har tagit steg framåt inom den finländska småbarnspedagogiken med avseende på det systematiska jämställdhets- och likabehandlingsarbetet. Det är viktigt att vi håller fast vid dessa framsteg och att arbetet konkretiseras i daghemmens och hela småbarnspedagogikens vardag, så att varje barn får uppleva att de är uppskattade och trygga och att de får uppleva lek, insikt och glädje.

Utredningen har genomförts med finansiering av genomförandeplanen för barnstrategin på beställning av statsrådets kansli.

Forskare PeM **Anna Mikkola** har ansvarat för utredningen vid diskrimineringsombudsmannens byrå i samarbete med specialsakkunnig **Matti Jutila** och byråns personal. Arbetet har stötts av en uppföljningsgrupp av experter, i vilken bland annat representanter för statsrådets kansli, justitieministeriet och undervisnings- och kulturministeriet ingick. Ett varmt tack till alla för arbetsinsatserna! Ett särskilt tack till **Heidi Chydenius** från Helsingfors universitet för värdefulla kommentarer i olika skeden av utredningen. Ett varmt tack också till alla som svarat på enkäten och till de intervjuade! Det här har gett oss ett viktigt kunskapsunderlag som kan utnyttjas i utvecklingen av jämställdhets- och likabehandlingsarbetet inom småbarnspedagogiken.

Helsingfors den 7 februari 2025

Kristina Stenman
Diskrimineringsombudsman

Sisällys

Sammanfattning	5
Förord	6
1 Inledning	9
2 Nationell utredningsinformation om barns och ungas upplevelser av diskriminering i utbildningen	11
3 Genomförande av utredningen	15
4 Resultat av utredningen	18
4.1 Praxis och stöd till verksamhetsställen hos anordnare av småbarnspedagogik och privata serviceproducenter	18
4.1.1 Skrivningar om likabehandling och jämställdhet i lokala planer för småbarnspedagogik	20
4.1.2 Anordnarnas och serviceproducenternas utbildning för verksamhetsställena	22
4.1.3 Anordnarnas och serviceproducenternas anvisningar till verksamhetsställena	23
4.1.4 Uppföljning av likabehandlings- och jämställdhetsplanerna	27
4.1.5 Styrning av anordnarnas likabehandlings- och jämställdhetsplanering inom den privata småbarnspedagogiken	28
4.1.6 Utmaningar och utvecklingsbehov i fråga om tillsynen över planer som är specifika för verksamhetsställena	29
4.2 Genomförande av likabehandlings- och jämställdhetsplaner på verksamhetsställen inom småbarnspedagogiken	30
5 Slutsatser och utvecklingsrekommendationer	34
Källor	40
Bilagor	43

1 Inledning

I diskrimineringslagen och jämställdhetslagen ingick år 2014 de bestämmelser om utbildningsanordnares skyldighet att främja likabehandling som trädde i kraft år 2015 och att se till att läroanstalternas likabehandlings- och jämställdhetsplaner utarbetas. De här bestämmelserna har styrt läroanstalterna mot ett mer systematiskt likabehandlings- och jämställdhetsarbete, utöver att speciallagstiftningen för alla stadier inom fostran och utbildning innehåller bestämmelser om främjande av likabehandling och jämställdhet.

Trots dessa skyldigheter har det i diskrimineringsombudsmannens arbete samt i olika enkäter, utredningar och undersökningar om diskrimineringsupplevelser framkommit att upplevelser av diskriminering hos personer som hör till olika minoriteter är vanliga och ofta börjar redan i småbarnsåldern: på daghem, i de första årskurserna i den grundläggande utbildningen, på fritiden och i hobbyer.

Till exempel i enkäten Hälsa i skolan lyfts upplevelser av mobbning, våld och ensamhet samt psykiska problem upprepade gånger fram, och är betydligt vanligare bland barn och unga som hör till olika mi-

noriteter än bland andra grupper. Även i diskrimineringsombudsmannens utredning om diskriminering av personer med afrikansk bakgrund framkom att många av respondenternas upplevelser av diskriminering och rasism började redan i den tidiga barndomen (Jämställdhetsombudsmannen 2020).

Diskrimineringsombudsmannen föreslog i sin berättelse till riksdagen år 2018 att det i likhet som för läroanstalterna borde föreskrivas om en skyldighet till systematiskt arbete för att främja likabehandling och jämställdhet inom småbarnspedagogiken, så att skyldigheten skulle gälla varje enhet för småbarnspedagogik (B 6/2018 rd).

I 3 § i lagen om småbarnspedagogik föreskrivs att syftet med småbarnspedagogiken är att ge alla barn likvärdiga möjligheter till småbarnspedagogik, främja likabehandling och jämställdhet mellan könen samt ge färdigheter att förstå och respektera den allmänna kulturtraditionen samt vars och ens språkliga, kulturella, religiösa och livs-åskådningsmässiga bakgrund. Uppnåendet av målet förtydligas i den riksomfattande planen för småbarnspedagogik enligt 21 § i lagen om småbarnspedagogik.

I samband med delreformen av diskrimineringslagen år 2022 lades bestämmelser om en enhetsspecifik planeringsskyldighet inom småbarnspedagogiken till i diskrimineringslagen och jämställdhetslagen (diskrimineringslagen 1192/2022 6 a §, jämställdhetslagen 101/2023 5 b §). Till jämställdhetslagen fogades därtill en bestämmelse i 6 c § om skyldigheten att förebygga diskriminering i anslutning till könsidentitet och könsuttryck, både för myndigheter, utbildningsanordnare och läroanstalter, småbarnspedagogik samt arbetsgivare.

Genom en ändring av diskrimineringslagen (907/2024) som riksdagen godkände hösten 2024 ändrades 6 a § i diskrimineringslagen. I och med riksdagens ändring slopades skyldigheten till en enhetsspecifik likabehandlingsplan, även om en skyldighet för anordnare av småbarnspedagogik att främja likabehandling och utarbeta en likabehandlingsplan förblev i diskrimineringslagen. Samtidigt slopades skyldigheten att utarbeta likabehandlingsplaner i samarbete med personalen inom småbarnspedagogiken samt skyldigheten att ge barnen och deras vårdnadshavare möjlighet att bli hörda om åtgärderna för att främja likabehandling.

Genom ändringen av lagen om småbarnspedagogik som trädde i kraft 1.1.2025 upphävdes skyldigheten att utarbeta en lokal plan för småbarnspedagogik (22 §) utifrån den riksomfattande planen för småbarnspedagogik. För närvarande verkar det som om förverkligandet av målen för likabehandling och jämställdhet på lokal nivå främst styrs av enhetsspecifika planer för småbarnspedagogiken, som det dock inte finns någon skyldighet att utarbeta.

En betydande del av tjänsterna inom småbarnspedagogiken produceras av privata serviceproducenter och privata aktörer styrs inte direkt av kom-

munen på samma sätt som kommunala enheter (Jämställdhetsombudsmannen 2022). När det gäller förskoleundervisningen finns det också skäl att observera att när förskoleundervisning ordnas inom den grundläggande utbildningen uppfylls även skyldigheten till likabehandlingsplanering med stöd av utbildningsanordnarens skyldighet. Förskole enheterna inom småbarnspedagogiken har inte heller tidigare omfattats av planeringsskyldigheten på samma sätt.

Diskrimineringsombudsmannen fick i juni 2024 i uppdrag av statsrådets kansli att genomföra en utredning som stöd för likabehandlings- och jämställdhetsplanerna inom småbarnspedagogiken och för att utöka kunskapsunderlaget. I utredningen kartläggs handledningen och stödet till verksamhetsställena för att främja likabehandling och jämställdhet och för att utarbeta planer samt hur förankringen och verkställandet av likabehandlings- och jämställdhetsplanerna i praktiken har lyckats i småbarnspedagogikens vardag. I utredningen inkluderas också rekommendationer som ger konkreta verktyg för att utarbeta likabehandlingsplaner, välja åtgärder och följa upp planerna.

Utredningen bereddes under hösten 2024, och inom ramen för den genomfördes en enkät bland anordnare av småbarnspedagogik och privata serviceproducenter. Därtill genomfördes intervjuer med några chefer för enheterna för småbarnspedagogik. Utredningen rapporterar om resultaten av enkäten och intervjuerna och skapar en översikt över utredningsinformationen om jämställdhet och likabehandling inom småbarnspedagogiken. Utifrån resultaten presenterar vi rekommendationer för sektorn för småbarnspedagogik för att fortsätta utveckla främjandet av jämställdhet och likabehandling.

2 Nationell utredningsinformation om barns och ungas upplevelser av diskriminering i utbildningen

Antalet kontakter som berör utbildning har årligen ökat hos diskrimineringsombudsmannen. Kontakter som berör utbildning utgör ungefär en sjättedel av alla kontakter till ombudsmannen. I diskrimineringsombudsmannens statistik omfattar utbildningens livsområde alla utbildningsnivåer från småbarnsfostran till högskoleutbildning och livslångt lärande.

År 2023 tog 231 personer kontakt om utbildningens livsområde och enligt den preliminära statistiken för 2024 var antalet 343. År 2024 registrerades kontakterna för första gången enligt utbildningsstadium. År 2024 handlade 36 fall om småbarnspedagogik. Kontakterna som gällde förskoleundervisning registrerades som del av den grundläggande utbildningen oberoende av om det var fråga om förskoleundervisning i samband med skolan eller småbarnspedagogiken.

I kontakterna inom småbarnspedagogiken berörde de största andelarna religion och övertygelse (14 kontakter) och funktionsnedsättning och hälsotillstånd (11 kontakter). Sammantaget har de vanligaste diskrimineringsgrunderna enligt diskrimineringslagen under de senaste åren varit funktionsnedsättning, etniskt ursprung, språk och övertygelse.

En betydande del av kontakterna om diskriminering som diskrimineringsombudsmannen får an gäll er etnisk härkomst, misstanke om rasistiska trakasserier, läroanstaltens bristfälliga åtgärder för att eliminera trakasserier och diskriminerande mobbning (Diskrimineringsombudsmannen 2023, s. 25–26). Kontakter om diskriminering som ombudsmannen får på grund av funktionsnedsättning gäller oftast brister i individuella stöddarrangemang och anpassningar för barn med funktionsnedsättning (Diskrimineringsombudsmannen 2021, s. 23).

Förekomsten av upplevelser av mobbning i åldersgruppen barn under skolåldern. Upplevelser av mobbning och diskriminering verkar vara vanligast hos en liten grupp barn i sårbar ställning. Mobbning bland barn i småbarnspedagogikåldern förknippas ofta med barnens socioemotivella färdigheter som håller på att utvecklas. När det gäller små barn är det dock inte alltid fråga om situationer med interaktion utan även bland barn under skolåldern förekommer systematisk mobbning och isolering av enskilda barn (Salmivalli m.fl. 2019, s. 236–237).

Enligt undersökningen FinLapset hade ungefär vart tredje fyraårigt barn mobbats hemma, inom småbarnspedagogiken eller på fritiden (Vuorenmaa 2019, s. 5). I åldersgruppen förskoleelever var andelen större; av sexåringarnas föräldrar uppgav nästan varannan att barnet hade mobbats i förskolan under det senaste året (Vuorenmaa m.fl. 2025, s. 3). Enligt barnombudsmannens Barnbarometern som kartlägger åsikterna hos barn i åldern 6–7 år som bor i Finland upplevde endast 58 procent av barnen att de kände sig trygga i förskolan (Barnbarometern 2022, s. 58). Två procent av barnen i förskoleåldern kände sig aldrig trygga. Största delen av barnen upplevde att de vuxna på daghemmet kommer för att hjälpa om barnet mobbas, men en liten del (2 %) uppgav att de vuxna inte hjälper i mobbnings-situationen (Barnbarometern 2016, s. 35).

Även undersökningar i senare åldersgrupper rapporterar om tidiga upplevelser av diskriminering och utanförskap. Enligt diskrimineringsombudsmannens utredning om diskriminering bland personer med afrikansk bakgrund (2020) hade respondenternas första upplevelser av diskriminering skett inom småbarnspedagogiken eller i grundskolans första klasser under skolåldern. Likaså hade över hälften av de unga i åldern 15–29 år som besvarade Ungdomsbarometern (2014) upplevt diskriminering i något livsskede och ibland hade det gått en anmärkningsvärt lång tid sedan upplevelserna av diskriminering. Resultaten av utvärderingen som genomfördes av Nationella centret för utbildningsutvärdering (NCU) visar å sin sida att sju procent av studerandena inom yrkesutbildningen och två procent av studerandena inom gymnasieutbildningen hade upplevt mobbning under hela sin skoltid. I utvärderingen avsågs med mobbning upprepade kränkningar, skador och diskriminering (Goman m.fl. 2020, s. 166).

Underlåtenhet att identifiera mobbning och diskriminering. I de senaste riksomfattande mobbningsundersökningarna (t.ex. Blomqvist m.fl. 2020; Haataja m.fl. 2016) observerades att en stor del av mobbningsfallen inte identifieras i skolan. Enligt en undersökning av Blomqvist m.fl. hade 44 procent av eleverna i grundskoleåldern inte berättat för någon om mobbningen. I skolan berättade barnen sällan om mobbning; endast 21 procent av eleverna hade berättat om mobbningen för läraren och 13 procent för någon annan vuxen i skolan. I Blomqvists m.fl. undersökning deltog 1 266 elever i årskurserna 4–6 och i årskurserna 8–9.

Enligt NCU:s utvärdering (2023) hade cirka var tredje elev i årskurserna 4–9 i grundskolan upplevt mobbning och även rasistiska och sexuella trakasserier i skolan. För 80 procent av personalen i de skolor som deltog i utvärderingen orsakade rasistiska och sexuella trakasserier som eleverna upplevde dock ingen oro eller endast lite oro. Ett större hot mot elevernas välbefinnande ansågs vara elevernas frånvaro och ensamhet (Hyvärinen m.fl. 2023, s. 2). Personalen ansåg inte att rasistiska och sexuella trakasserier är ett betydande orosmoment, eftersom trakasserierna ansågs vara ett känsligt ämne som det fanns ovilja att diskutera i skolan.

Undersökningar visar att barn och unga inte alltid berättar om upplevelser av mobbning och diskriminering i skolan, eftersom de inte tror att det har någon effekt. Till exempel enligt resultaten från den senaste enkäten Hälsa i skolan upplevde endast en del av de barn och unga som upplevt mobbning och diskriminering att situationen hade förbättrats efter att vuxna i skolan hade informerats om den. Vart femte barn som hade berättat om mobbning uppgav att mobbningen hade fortsatt eller förvärrats efter att de hade berättat om den (Matikka m.fl.

2023, s. 4). På motsvarande sätt visar resultaten av den färskaste barnofferundersökningen att den vanligaste orsaken till att det inte berättas barns och ungas upplevelser av mobbning, trakasserier och våld är underlåtenhet att identifiera situationens allvarlighetsgrad (Mielityinen m.fl. 2023, s. 116). De unga som deltog i undersökningen som delegationen för etniska relationer genomförde år 2023, som kartlade trakasserier och upplevelser av rasism, lyfte fram att vuxna ibland inte ingrep i rasism, eftersom de ansåg att den var ofarlig (Henttonen & Kareinen 2023, s. 23; även diskrimineringsombudsmannen 2020).

Diskriminering av barn och unga med funktionsnedsättning. Enligt enkäten Hälsa i skolan är den mobbning och diskriminering som barn och unga med funktionsnedsättning upplever i skolan mångdubbelt vanligare än hos barn och unga som inte har funktionsnedsättning (t.ex. Kanste m.fl. 2018). Enligt undersökningen FinLapset är mobbning inom småbarnspedagogiken vanligare bland barn med funktionsnedsättning än bland barn som inte har funktionsnedsättning eller vars funktionsnedsättningar var ringa (Vuorenmaa 2019, s. 26).

Våld riktat mot barn och unga med funktionsnedsättning är också vanligare än mot andra barn och unga i samma åldersgrupp. Enligt barnofferundersökningen hade en av fem (20 %) sjätteklassare med funktionsnedsättning, sjukdom eller ett särskilt behov utsatts för misshandel. Av barnen som inte hade funktionsnedsättning, sjukdom eller ett särskilt behov hade ungefär vart tionde barn utsatts för misshandel (Mielityinen m.fl. 2023, s. 108).

Även sexuella trakasserier och sexuellt våld är betydligt vanligare bland barn och unga med funktionsnedsättning (Kanste m.fl. 2018, s. 8). Enligt

barnofferundersökningen rapporterade fyra procent av sjätteklassare med funktionsnedsättning och en procent av eleverna i samma årskurs som inte har funktionsnedsättning att de upplevt sexuellt våld (Mielityinen m.fl. 2023, s. 110).

Enligt en utredning (2019) av arbetsgruppen för barn och unga med funktionsnedsättning, som rapporterade resultaten av en enkät som genomfördes av Handikappforum och Människorättscentret år 2018, hade över hälften av personerna under 16 år upplevt diskriminering i skolan på grund av funktionsnedsättning. Diskrimineringen gällde bland annat otillräckliga arrangemang för stöd för lärande, undervisningsarrangemang som inte motsvarar de individuella behoven, negativa attityder, mobbning, undervisningspersonalens bristfälliga kompetens samt hinder i lokalerna och lärmiljöerna. Enligt arbetsgruppen hade ungefär var tredje ung person med funktionsnedsättning också upplevt diskriminering i anslutning till språk och kommunikation (Valjakka m.fl. 2019).

På motsvarande sätt visar Hokkanens (2022) undersökning att diskriminering av elever med funktionsnedsättning ofta handlar om otillräckliga stödåtgärder och hjälpmedel eller personalens okunnighet i användningen av dem samt bristfällig kännedom om de särskilda behoven hos barn med funktionsnedsättning. Enligt Ervasti och Vuorenmaa (2022, s. 41) upplever barn och unga med funktionsnedsättning att de mer sällan får samtalshjälp i skolan än andra elever. Det upplevda hälsotillståndet och välbefinnandet hos barn och unga med funktionsnedsättning är sämre och de tycker mindre om skolgången och har färre upplevelser av delaktighet (Kanste m.fl. 2017, s. 3). KS HIT 4.4.

Resultaten av diskrimineringsombudsmannens utredning om diskriminering av personer med funktionsnedsättning från år 2016 visar även att negativa attityder mot dem utgör ett hinder för personer med funktionsnedsättning att fullt ut integreras i samhällslivet.

Rasistisk mobbning och trakasserier. Erfarenheterna av diskriminering och mobbning bland unga som är födda utomlands är mångdubbelt fler än bland personer med utländsk eller finländsk bakgrund som är födda i Finland. Till exempel enligt resultaten från enkäten Hälsa i skolan år 2017 upplevde fem procent av pojkarna med finländskt ursprung mobbning, medan motsvarande siffra för pojkar födda utomlands var 24 procent (Halme m.fl. 2018, s. 3).

Mobbning bland barn och unga med utländsk bakgrund är också mer fysisk och våldsam (t.ex. Helenius m.fl. 2022, s. 25). Enligt resultaten av enkäten om ungdomsbrottslighet år 2024 hade ungefär var tionde elev i årskurs nio utsatts för hatbrott på grund av hudfärg, språk, religion eller någon annan personlig egenskap. Sju procent av ungdomarna hade erfarenheter från det senaste året (Suonpää m.fl. 2024, s. 17). I de fall inom utbildning som diskrimineringsombudsmannen har kontaktats har ombudsmannen fäst uppmärksamhet vid att risken för fysiskt våld mot barn och unga i skolan är större i de fall då barnet eller den unga tillhör en etnisk minoritet eller upplevs tillhöra en sådan. Även resultaten från den nationella barnofferundersökningen visar att det finns en koppling mellan utländsk bakgrund och att de unga har upplevt våld. Risken för allvarlig och omfattande diskriminering är särskilt

synlig för barn och unga som hör till etniska minoriteter, som fått internationellt skydd och som kommit till Finland (Säävälä 2022, s. 1). Personer från länder i Mellanöstern och Afrika upplever oftare diskriminering inom alla livsområden än genomsnittet om vi jämför med personer som har utländsk bakgrund och kommer från andra länder (Kuusio m.fl. 2023, s. 1–2).

Av de inhemska minoriteterna utsätts romerna fortfarande för upprepad diskriminering och rasism. Barnombudsmannens utredning om romska barns och ungas välbefinnande och tillgodoseende av deras rättigheter visar att 40 procent av romska barn och unga hade mobbats sporadiskt i skolan och 17 procent hade mobbats ofta eller rätt ofta. Den mobbning romska barn och unga hade utsatts för var rasistiskt nedvärdering och utfrysning. (Weckström m.fl. 2023, s. 52.)

3 Genomförande av utredningen

Som en del av genomförandeplanen för den nationella barnstrategin 2024–2027 (åtgärd 14: Utredning som stöd för likabehandlings- och jämställdhetsplanerna inom småbarnspedagogiken) genomförde diskrimineringsombudsmannen hösten 2024 en enkät för anordnare av småbarnspedagogik och privata serviceproducenter. Med enkäten kartlades handledningen och stödet till daghemmens verksamhetsställen för anordnare av småbarnspedagogik och serviceproducenter för att främja likabehandling och jämställdhet samt för att utarbeta likabehandlings- och jämställdhetsplaner. Informationen från enkäten kompletterades i slutet av 2024 med intervjuer med verksamhetsställena inom småbarnspedagogiken. Syftet med intervjuerna var att ta fram information om hur likabehandlings- och jämställdhetsplanerna verkställts i praktiken i småbarnspedagogikens vardag.

Utredningen gällde småbarnspedagogik vid daghem. Familjedagvård och öppen småbarnspedagogik där anordnaren hade gemensamma likabehandlings- och jämställdhetsplaner utlämnades ur utredningen.

Som stöd för utredningen sammanställdes en uppföljningsgrupp med representanter från statsrådets kansli, undervisnings- och kulturministeriet, justitieministeriet, jämställdhetsombudsmannens byrå, barnombudsmannens byrå, Helsingfors universitet och Småbarnspedagogikens lärarförbund. Uppföljningsgruppen sammanträdde två gånger. Vid det första mötet, i början av hösten 2024, diskuterades enkätens preliminära resultat och intervjuer planerades. Vid det andra mötet, i december 2024, behandlades rekommendationer som utarbetades utifrån utredningsarbetet.

Den elektroniska enkäten skickades till personer som ansvarar för småbarnspedagogiken i alla kommuner i Fastlandsfinland. E-postadresserna hämtades från kommunernas webbplatser. Namn- och kontaktuppgifter till privata serviceproducenter inom småbarnspedagogiken erhöles som svar på en begäran om information av Regionförvaltningsverket i Södra Finland.

Enkäten besvarades av 143 anordnare av småbarnspedagogik, vilket motsvarar 49 procent av alla kommuner i Fastlandsfinland (Statistikcentralen 2023) (tabell 1).

I de kommuner som svarade fanns sammanlagt 2 182 verksamhetsställen inom småbarnspedagogiken, vilket är 68 procent av kommunala daghems verksamhetsställen i Fastlandsfinland (3 222) (Vipunen 2023). Antalet verksamhetsställen varierade från små kommuner med ett verksamhetsställe till stora kommuner med över 80 verksamhetsställen. Antalet kommuner med ett verksamhetsställe var 27 och antalet kommuner med över 80 verksamhetsställen fem.

Enkäten besvarades av 33 privata serviceproducenter. De privata serviceproducenterna hade 223 verksamhetsställen inom småbarnspedagogiken. Det här motsvarar 24 procent av de privata daghems verksamhetsställen i Fastlandsfinland (960) (Vipunen 2023). Serviceproducenterna var i huvudsak små aktörer med en daghemsenhet. Den största privata serviceproducenten som svarade på enkäten hade 175 verksamhetsställen.

TABELL 1. De svarande kommunernas relativa procentandelar.

Inom parentes det sammanlagda antalet kommuner i Fastlandsfinland i varje kommuns invånarantal.

Kommunens invånarantal	Antal kommuner som besvarade enkäten	Den relativa andelen kommuner som besvarade enkäten (%) av kommunerna i Fastlandsfinland
Under 5 000	49 (126)	38,9 %
5 000–10 000	34 (70)	48,8 %
10 001–30 000	32 (60)	53,33 %
30 001–50 000	11 (15)	73,3 %
50 001–100 000	9 (12)	75 %
Över 100 000	7 (9)	77,8 %

Intervjuer gjordes på sju av de kommunala småbarnspedagogikens verksamhetsställen i tre kommuner i Södra Finland. I tvåspråkiga kommuner gjordes inga intervjuer vid verksamhetsställen för svenskspråkig småbarnspedagogik eller privata serviceproducenter. De intervjuade var chefer för enheterna för småbarnspedagogik. I en intervju deltog förutom enhetschefen även läraren inom småbarnspedagogiken.

De intervjuade valdes i samarbete med de anordnare av småbarnspedagogik som besvarade enkäten. De intervjuade valdes från enheter där de arbetsplatspecifika likabehandlings- och jämställdhetsplanerna hade utarbetats eller där utarbetandet av dem hade inletts, och därmed hade erfarenhet av planeringen.

Intervjuerna varade från 45 till 90 minuter. Intervjuerna gjordes på småbarnspedagogikens verksamhetsställen och via nätet.

Resultaten av enkäten presenteras i rapporten i form av frekvenser och procent, och resultaten åskådliggörs med frekvenstabeller. Svaren på de öppna frågorna i enkäten och intervjumaterialet analyserades genom en innehållsanalys.

Resultaten rapporteras som en helhet och inga jämförelser görs mellan anordnare av småbarnspedagogik och privata serviceproducenter.

4 Resultat av utredningen

4.1 Praxis och stöd till verksamhetsställen hos anordnare av småbarnspedagogik och privata serviceproducenter

Av dem som svarade på enkäten rapporterade 77 procent (n=109) av anordnarna av småbarnspedagogik och 79 procent av de privata serviceproducenterna (n=26) att likabehandlingsplanerna hade utarbetats vid alla eller en del av verksamhets-

ställena inom småbarnspedagogiken (tabell 2). Ungefär var femte anordnare av småbarnspedagogik och privat serviceproducent meddelade att utarbetandet av likabehandlingsplaner för verksamhetsställena hade inletts.

TABELL 2. Förekomsten av likabehandlingsplaner.

	Anordnare av småbarnspedagogik	Privata serviceproducenter
En likabehandlingsplan finns på alla eller en del av verksamhetsställena	76,8 % (n=109)	78,8 % (n=26)
Utarbetandet av en likabehandlingsplan har inletts	20,4 % (n=29)	21,2 % (n=7)
Ingen likabehandlingsplan	2,8 % (n=4)	0 %

Likabehandlingsplanen utarbetades nästan alltid samtidigt eller i kombination med jämställdhetsplanen. I nästan alla kommuner och på privata serviceproducenters verksamhetsställen med en likabehandlingsplan hade också en jämställdhetsplan utarbetats.

Av dem som svarade på enkäten rapporterade 79 procent (n=114) av anordnarna av småbarnspedagogik och 73 procent av de privata serviceproducenterna (n=24) att jämställdhetsplanerna hade utarbetats vid alla eller en del av verksamhetsställena inom småbarnspedagogiken (tabell 3).

Av de kommuner som svarade på enkäten ordnar 62 procent (n=102) förskoleundervisning som en del av småbarnspedagogiken och 83 procent (n=63) som en del av skolans verksamhet. I 26 av de här kommunerna ordnas förskoleundervisningen som en

del av både småbarnspedagogikens och skolans verksamhet.

I 59 procent (n=79) av kommunerna som besvarade enkäten ordnas småbarnspedagogiken som serviceproduktion av kommunen själv. I kommuner med färre än 5 000 invånare var kommunens egen serviceproduktion 52 procent, medan motsvarande andel i kommuner med över 100 000 invånare var något över en procent.

I 42 procent (n=56) av kommunerna ordnas småbarnspedagogik förutom med kommunens egen serviceproduktion även med servicesedlar och/eller som köpta tjänster. I små kommuner ordnades småbarnspedagogiska tjänster med servicesedlar och som köpta tjänster i genomsnitt mer sällan än i stora kommuner.

TABELL 3. Förekomsten av jämställdhetsplaner.

	Anordnare av småbarnspedagogik	Privata serviceproducenter
En jämställdhetsplan finns på alla eller en del av verksamhetsställena	78,6 % (n=114)	72,7 % (n=24)
Utarbetandet av en jämställdhetsplan har inletts	18,6 % (n=27)	24,3 % (n=8)
Ingen jämställdhetsplan	2,8 % (n=4)	3 % (n=1)

4.1.1 Skrivningar om lika-behandling och jämställdhet i lokala planer för småbarnspedagogik

Respondenterna tillfrågades om den lokala planen för småbarnspedagogik för anordnare av småbarnspedagogik och privata serviceproducenter innehåller skrivningar om främjande av likabehandling och om jämställdhet mellan könen. Respondenterna ombads bifoga skrivningarna i det öppna svarsfältet.

Av dem som besvarade frågan uppgav 76 procent (n=110) av anordnarna av småbarnspedagogik och 58 procent (n=19) av de privata serviceproducenterna att den lokala planen för småbarnspedagogik innehåller skrivningar om främjande av likabehandling och om jämställdhet mellan könen (tabell 4).

I de lokala planerna för småbarnspedagogik nämndes jämställdhet och likabehandling oftast i värdegrunden för småbarnspedagogiken eller som allmänna principer som styr verksamhetskulturen,

planeringen och byggandet av lärmiljöer. I svaren beskrevs knappt alls hur likabehandling och jämställdhet som värderingar och principer som styr småbarnspedagogiken konkret syns i genomförandet av den pedagogiska verksamheten och dess mål. I några svar listades barnens rättigheter eller småbarnspedagogikens värderingar eller principerna för verksamhetskulturen.

”Jämlikhet, jämställdhet och mångfald: målet är att erbjuda jämlik småbarnspedagogik där var och en bidrar till ett innehållsmässigt rikt genomförande enligt samma anda som i planen för småbarnspedagogik. Att identifiera och acceptera olikheter är en källa till lyckad likabehandling, jämställdhet och mångfald. Unicitet ska identifieras på alla nivåer.”

”Enheterna för småbarnspedagogik ska aktivt främja en jämlik och jämställd verksamhetsmiljö samt ta tag i ojämlik praxis. Främjandet av jämställdhet och likabehandling syns i undervisningens innehåll och arbetssätt samt i synnerhet i hur vi bemöter och förhåller oss till barnen. Fostran och de material som används ska stödja förverkligandet av jämställdhet och likabehandling. För det här arbetet måste vi skapa strukturer och verksamhetssätt

TABELL 4. Skrivningar om likabehandling och jämställdhet i de lokala planerna för småbarnspedagogik.

	Anordnare av småbarnspedagogik	Privata serviceproducenter
Den lokala planen för småbarnspedagogik innehåller skrivningar	75,8 % (n=110)	57,6 % (n=19)
Den lokala planen för småbarnspedagogik innehåller inga skrivningar	22,1 % (n=32)	24,2 % (n=8)
Vet inte	2,1 % (n=3)	18,2 % (n=6)

som främjar jämställdhet och likabehandling i den dagliga verksamheten. Genom målmedvetet och systematiskt arbete förbättras också välbefinnandet, säkerheten och inlärningsresultaten.”

I svaren beskrevs allmänt ordnandet av småbarnspedagogiken enligt principen om inkludering och värderingar som styr den inkluderande verksamheten nämns, såsom likabehandling, jämställdhet, mångfald, icke-diskriminering och barnens delaktighet. I svaren förklarades dock i regel inte inkludering som en konkret verksamhetsprincip som styr verksamheten. I vissa svar beskrevs ordnandet av stöd för barnets utveckling, lärande och välbefinnande enligt principen om inkludering och tillhörande verksamhetssätt, till exempel användning av alternativa kommunikationssätt.

”Alla barn har en kamratgrupp, oberoende av stödbehov, och i verksamheten betonas beaktandet av individuella behov”.

”Jämställdhet och likabehandling främjas med hjälp av en funktionell jämställdhets- och likabehandlingsplan, i vilken vi enligt principen om kontinuerlig utveckling utvärderar hur jämställdhet och likabehandling förverkligas och vilka de därpå följande åtgärderna är och hur de ska vidtas.”

”I bakgrunden till inkluderingen finns värderingar, såsom respekt för mångfald, jämlikhet, jämställdhet och lika rättigheter samt delaktighet och gemenskap. Målet med inkluderingen är att minska diskriminerande attityder inom småbarnspedagogiken. Målet med genomförandet inom småbarnspedagogiken är att alla barn ska ha jämlik tillgång

till allmänna tjänster inom småbarnspedagogiken och den förskoleundervisning som ligger nära barnets hem. Då erbjuds också det stöd och de tjänster som barnet behöver på ett mångsidigt sätt inom ramen för de tjänster som är gemensamma för alla.”

I anordnarnas planer för småbarnspedagogik hade texten från grunderna för läroplanen ofta använts oförändrad. Textutdrag hade också hämtats bland annat ur beredningsdokumenten för lagen om småbarnspedagogik och från stödmaterial som Utbildningsstyrelsen sammanställt.

I vissa svar nämndes att likabehandlings- och jämställdhetsplanerna beaktas i de lokala planerna för småbarnspedagogik, och vissa respondenter hänvisade i sina svar till anordnarens lokala plan för småbarnspedagogik (kapitel eller sidnummer) eller så hade en länk till svaret bifogats till planen. Det nämndes också att den lokala planen för småbarnspedagogik innehåller skrivningar enligt grunderna för läroplanen eller att den lokala planen grundar sig på den riksomfattande planen för småbarnspedagogik.

”Vid utarbetandet av planen för småbarnspedagogik beaktas andra planer som utarbetas på lokal nivå, såsom likabehandlings- och jämställdhetsplanen. Separat bilaga.”

”Skrivningar enligt grunderna för småbarnspedagogikens värdegrund.”

”Vi följer grunderna för planen för småbarnspedagogik till denna del, har inte kompletterats lokalt.”

4.1.2 Anordnarnas och serviceproducenternas utbildning för verksamhetsställena

Respondenterna tillfrågades om fortbildning i hur likabehandlings- och jämställdhetsplanerna genomförs på verksamhetsställena ordnades år 2023–2024 för personalen inom småbarnspedagogik. Respondenterna ombads precisera i det öppna textfältet vilken utbildning som hade ordnats, vem som deltog i utbildningen och på vilka grunder deltagarna valdes.

I de öppna svaren nämndes i ofta bland annat Utbildningar som ordnas av Utbildningsstyrelsen, regionförvaltningsverken och Kvinnosaksförbundet Unionen. Egen utbildning ordnades till exempel utifrån Utbildningsstyrelsens material. Svaren innehöll också omnämnanden av anordnarens egna utbildningar, som hade utarbetats till exempel utifrån Utbildningsstyrelsens material. Några anordnare meddelade att utbildning har ordnats, men i svaren preciserades inte utbildningens innehåll.

”RFV:s utbildning om utarbetandet av planen.”

”Det har funnits intern utbildning för personalen ordnad av egna anställda.”

Hela personalen hade deltagit i utbildningarna eller så hade representanter för teamen hänvisats till utbildningen. I vissa kommuner ordnades utbildning för den övriga personalen av de representater som fått fortbildning. Information eller inspelningar av utbildningar hade delats ut till den övriga personalen på gemensamma möten. I alla svar preciserades inte vilka personalgrupper inom småbarnspedagogiken som hade deltagit i utbildningarna. I första hand deltog chefer, lärare och speciallärare i utbildningarna.

”Utbildningsstyrelsens utbildning för chefer. Cheferna har fört ärendet vidare till sin personal under daghemmens utvecklingsdagar.”

”Utbildning ordnades för hela personalen.”

TABELL 5. Fortbildning för personalen.

	Anordnare av småbarnspedagogik	Privata serviceproducenter
Utbildning har ordnats	69 % (n=100)	51,5 % (n=17)
Ingen fortbildning har ordnats	27,6 % (n=40)	45,5 % (n=15)
Vet inte	3,4 % (n=5)	3 % (n=1)

”I utbildningen deltog intresserade lärare inom småbarnspedagogik och barnskötare inom småbarnspedagogik samt speciallärare inom småbarnspedagogik, daghemsföreståndare och familjedagvårdare. Utbildning: anordnad av Kvinnosaksförbundet Unionen rf.”

En del av respondenterna nämnde att det var frivilligt att delta i utbildningarna och att de som var intresserade har kunde delta eller att personalen har uppmuntrats att delta i utbildningarna. I några fall utbildades den person som ansvarar för utarbetandet av planen och en del av anordnarna meddelade att personalen har informerats om likabehandlings- och jämställdhetsplanerna, men att ingen egentlig utbildning har ordnats.

En del av anordnarna meddelade att personalen har introducerats i likabehandlings- och jämställdhetsplanerna, men att ingen egentlig utbildning hade ordnats.

4.1.3 Anordnarnas och serviceproducenternas anvisningar till verksamhetsställena

Respondenterna tillfrågades om verksamhetsställena har fått anvisningar för utarbetandet av likabehandlings- och jämställdhetsplaner. Respondenterna ombads bifoga de anvisningar som utarbetats i svarsfältet.

Av dem som besvarade frågan uppgav 74 procent (n=107) av anordnarna av småbarnspedagogik och 52 procent (n=17) av de privata serviceproducenterna att de utarbetat anvisningar för utarbetandet av planerna (tabell 6).

I en stor del av de öppna svaren beskrevs skyldigheterna i diskriminerings- och jämställdhetslagen och de allmänna principerna för främjande av likabehandling och jämställdhet. Tyngdpunkten i svaren låg på anvisningarna för det tekniska genomförandet av planeringsprocessen. I svaren gick man i varierande grad igenom de formella innehållskra-

TABELL 6. Anordnarnas och serviceproducenternas anvisningar till verksamhetsställena för utarbetandet av planerna.

	Anordnare av småbarnspedagogik	Privata serviceproducenter
Anvisningar har utarbetats	73,8 % (n=107)	51,5 % (n=17)
Inga anvisningar har utarbetats	20,7 % (n=30)	42,4 % (n=14)
Vet inte	5,5 % (n=8)	6,1 % (n=2)

ven för planeringen och hur likabehandlings- och jämställdhetsplaneringsprocessen framskrider från utvärdering till utveckling och vidare till uppföljning av genomförandet av åtgärderna.

”I planen framgår anvisningar för de tre arbetsskedena: utredning, utveckling och utvärdering.”

”I Finland finns det 14 diskrimineringsgrunder. I uppgörandet av jämställdhets- och likabehandlingsplanen ska åtminstone en av diskrimineringsgrunderna vara utgångspunkt. Varje team väljer vilken/vilka av grunderna som känns mest aktuell att fokusera på i verksamheten med tanke på arbetet kring jämställdhet och likabehandling under det kommande året (...)”

En annan betydande grupp utgjordes av svar där utvärderingen, valet och uppföljningen av utvecklingsåtgärder beskrevs som en del av den övriga planeringen och utvärderingen av enheternas verksamhet. I svaren beskrevs utarbetandet av planerna till exempel som en del av verksamhets- och utvecklingsplanerna, utvärderingen av deras genomförande, tidtabellen för varje mandatperiod och ansvarspersonerna samt praxis för att anteckna i verksamhetsplanerna för likabehandlings- och jämställdhetsplanerna. I en del av de här svaren konstaterades endast att jämställdhets- och likabehandlingsplanerna ingår i verksamhetsplanerna och i andra planer.

”Enheterna inom småbarnspedagogiken har tillgång till en enhetlig planmall för jämställdhetsarbetet. Under hösten planeras och kartläggs målen för den kommande verksamhetsperioden och åtgärder övervägs. Målen framträder när teamet går igenom jämställdhetskompasens teman. Att målen uppnås följs upp och utvärderas och granskas

vid behov. Målet är att gå igenom alla teman i jämställdhetskompasens. Under våren utvecklas och utvärderas verksamheten.”

”Enligt anvisningarna fogas information om planens nuvarande status till den årliga verksamhets- och utvecklingsplanen.”

I vissa öppna svar beskrevs innehållet i Utbildningsstyrelsens anvisningar om planering eller så hänvisades till att kommunen följer Utbildningsstyrelsens planeringsanvisningar. En del av anordnarna hade inkluderat materialtips och exempelfrågor om material som olika medborgarorganisationer och Utbildningsstyrelsen har producerat. Materialtipsen och exempelfrågorna gällde vanligtvis utredningen av det nuvarande läget för likabehandling och jämställdhet.

”Vi har följt Utbildningsstyrelsens anvisningar.”

”Vi följer Utbildningsstyrelsens anvisningar och har deltagit i deras utbildning på temat.”

Svaren innehöll också hänvisningar till att anvisningar har utarbetats, men ingen närmare beskrivning av anvisningarnas innehåll gavs. I en del av svaren meddelades att anvisningarna ingår i likabehandlings- och jämställdhetsplanen, att anvisningarna hade getts i samband med anvisningarna i handlingsplanen eller att de hade gått igenom muntligt eller publicerats på intranätet.

”Anvisningarna har diskuterats och fastställts muntligt i ledningsgruppen för småbarnspedagogiken.”

”Anvisningarna har behandlats muntligt vid arbetsgruppens (styrgruppens) möten för cheferna inom småbarnspedagogiken.”

”Anvisningarna från utbildningarna har gåtts igenom tillsammans med cheferna. Ingen egen anvisning har utarbetats.”

Respondenterna tillfrågades också om anordnare av småbarnspedagogik och privata serviceproducenter hade utarbetat anvisningar för att inkludera barn och vårdnadshavare i beredningen av likabehandlings- och jämställdhetsplaner. Respondenterna ombads bifoga den enkät som utarbetats i svarsfältet.

Av dem som besvarade frågan uppgav 56 procent (n=81) av anordnarna av småbarnspedagogik och 39 procent (n=13) av de privata serviceproducenterna att de utarbetat anvisningar för att göra barnen och vårdnadshavarna delaktiga (tabell 7).

I en betydande del av de öppna svaren konstaterades att barnens och vårdnadshavarnas delaktighet beaktas i planeringen, att man har gett an-

visningar om att beakta delaktigheten eller att likabehandlings- och jämställdhetsplanen eller verksamhetsplanen innehåller anvisningar för hur vi gör vårdnadshavarna och barnen delaktiga. I de här svaren förklarades inte innehållet i anvisningarna eller skrivningarna om delaktighet i planerna. Några respondenter bifogade en direkt länk till verksamhetsställets likabehandlings- och jämställdhetsplan till sina svar.

”En enhetsspecifik operativ jämställdhets- och likabehandlingsplan utarbetas utifrån varje daghems och familjedagvårdens behov. Planen utarbetas i samarbete med personalen. Barn och föräldrar görs delaktiga i utarbetandet av planen. Planen granskas årligen.”

”Barnens delaktighet och hörandet av vårdnadshavarna beaktas i planens olika skeden.”

TABELL 7. Anordnarnas och serviceproducenternas anvisningar till verksamhetsställena för att göra barnen och vårdnadshavarna delaktiga.

	Anordnare av småbarnspedagogik	Privata serviceproducenter
Anvisningar har utarbetats	55,9 % (n=81)	39,4 % (n=13)
Inga anvisningar har utarbetats	37,2 % (n=54)	54,5 % (n=18)
Vet inte	6,9 % (n=10)	6,1 % (n=2)

”När planen utarbetas ska uppmärksamhet fästas vid barnens delaktighet och deras möjligheter att påverka frågor som gäller dem själva. Därtill ska vårdnadshavarna ha möjlighet att bli hörda när planen utarbetas och verksamheten utvecklas.”

I svaren beskrevs allmänt också sätt att utreda barnens och vårdnadshavarnas åsikter och åsikter om likabehandlings- och jämställdhetsläget på verksamhetsstället eller så gavs exempelfrågor och metodförslag som gällde de här frågorna. Metoderna var ofta från Utbildningsstyrelsens eller frivilligorganisationernas stödmaterial och gällde barnens delaktighet.

”Bra metoder är diskussioner, enkäter och uppsatser, videoinspelning av vardagliga situationer, drama och spel samt serietecknande och fotografering. På föräldrakvällar och möten med vårdnadshavarna diskuteras också jämställdhetsfrågor så att hemmet och skolan/daghemmet tillsammans kan stöda eleven i att bygga upp en individuell lärtig.”

I en del av de här svaren hänvisades endast till att verksamhetsställena kan använda olika observationsmetoder eller inkluderande metoder och hjälpfrågor för att utreda barnens och vårdnadshavarnas åsikter. Det fanns dock inga exempel på metoder eller frågor.

”I stödmaterialen och under fortbildningarna som har ordnas kring arbete med likabehandling- och jämställdhetsplanen har det lyfts fram olika sätt att inkludera barn och vårdnadshavare.”

”Utbildningsstyrelsens färdiga utredningsmetoder har tagits i bruk, för observation av barnen.”

”Det stödmaterial som utarbetats som stöd för enheterna innehåller dessutom exempel och hjälpfrågor.”

Vårdnadshavarnas åsikter utreddes allmänt genom enkäter, men också i olika diskussioner, såsom i samtalen om barnets plan för småbarnspedagogik, inledande samtal om småbarnspedagogiken och vid föräldrakvällar. I svaren fanns det relativt få omnämnanden om barnens delaktighet, vilket tyder på att enheterna ansvarar för barnens delaktighet och enheterna beslutar själva om ändamålsenliga sätt att delta.

”Vårdnadshavarna fick ett Wilma-meddelande med en länk till padlet-enkäten.”

”Inledande samtal med vårdnadshavarna, samtal med barnen, möten, enkäter till vårdnadshavarna, jämställdhets- och likabehandlingsperspektivet som tillägg i samtalen om planen för småbarnspedagogik.”

I svaren beskrevs också på ett allmänt plan barnens och vårdnadshavarnas deltagande i småbarnspedagogiken eller samarbetet med vårdnadshavarna. Utifrån de här svaren förblev det oklart hur praxisen anknyter till beredningen av likabehandlings- och jämställdhetsplaner.

”Samarbetet med vårdnadshavarna har stor betydelse inom småbarnspedagogiken. Målet med samarbetet är att vårdnadshavarna och personalen tillsammans förbinder sig att främja en sund och trygg uppväxt, utveckling och inläring för barnen. Att bygga upp förtroende samt jämlik växelverkan och ömsesidig respekt stöder fostringssamarbetet.”

4.1.4 Uppföljning av likabehandlings- och jämställdhetsplanerna

Av dem som besvarade frågan uppgav 87 procent (n=126) av anordnarna av småbarnspedagogik och 85 procent (n=28) av de privata serviceproducenterna att de följer upp genomförandet av likabehandlings- och jämställdhetsplanerna på sina verksamhetsställen.

En stor del av respondenterna beskrev i sina svar de arbetsplatsspecifika förfarandena för uppföljning av utvecklingsmålen och åtgärderna i likabehandlings- och jämställdhetsplanerna, vilket tyder på att uppföljningen av genomförandet av likabehandlings- och jämställdhetsplanerna inte görs av anordnaren av småbarnspedagogiken utan vid verksamhetsställena. Några respondenter meddelade att anordnaren av småbarnspedagogik inte följer upp genomförandet av planerna.

”Upprätthållande av diskussionen om temat med personalen. Bedömning i samband med utvärderingen av planen för småbarnspedagogik.”

”På hösten granskas likabehandlings- och jämställdhetsläget i varje grupp. Vi utvärderar hur målen för likabehandling och jämställdhet har uppnåtts och fastställer nya mål.”

”Utarbetandet av planerna följs upp och daghemsföreståndarna ansvarar för att den egna enhetens plan genomförs.”

I en stor del av svaren där uppföljningen av genomförandet av likabehandlings- och jämställdhetsplanerna beskrevs nämndes endast vilka aktörer som ansvarar för uppföljningen. I svaren kunde man till exempel nämna att genomförandet av planerna följs upp i ledningens strukturer, men att man inte närmare beskrev hur uppföljningen genomförs och vad uppföljningen omfattar.

”Det finns inga resurser för en uppföljning där anordnaren t.ex. besöker daghemmen för att observera hur likabehandlings- och jämställdhetsplanerna genomförs. Ledningsgruppen för småbarnspedagogiken diskuterar regelbundet dessa teman och daghemsföreståndarna är de som producerar information från fältet till anordnaren i samband med mötena.”

”Genomförandet och utvärderingen av jämställdhets- och likabehandlingsplanerna följs upp i en arbetsgrupp som består av cheferna.”

TABELL 8. Uppföljning av genomförandet av likabehandlings- och jämställdhetsplaner.

	Anordnare av småbarnspedagogik	Privata serviceproducenter
Genomförandet av planerna följs upp	86,9 % (n=126)	84,8 % (n=28)
Genomförandet av planerna följs inte upp	9 % (n=13)	9,1 % (n=3)
Vet inte	4,1 % (n=6)	6,1 % (n=2)

”Ledarna och den pedagogiska ledaren följer upp hur avdelningarna arbetat med planen och resultatet därav.”

Uppföljningen av likabehandlings- och jämställdhetsplanerna genomfördes ofta i samband med utvärderingen av verksamhetsplanerna för småbarnspedagogiken eller andra motsvarande planer. Endast i en del av svaren nämndes att verksamhetsplanerna utarbetas per verksamhetsställe. Utifrån svaren är det inte möjligt att slutleda om enskilda valda utvecklingsobjekt i verksamhetsplanerna bedöms ur ett likabehandlings- och jämställdhetsperspektiv eller om likabehandlings- och jämställdhetsplanerna genomförs som en helhet. Endast i enskilda svar nämndes att likabehandlings- och jämställdhetsplanerna har fogats till verksamhets- eller årsplanerna.

”Jämställdhets- och likabehandlingsplanen för verksamhetsstället finns som bilaga till den enhets-specifika årsplanen och den utvärderas i samband med att årsplanen uppdateras.”

”Varje enhet uppger i verksamhetsberättelsen hur av planen har genomförts. Därtill diskuteras planerna på ledningens möten.”

I några svar betonades stödet från anordnaren av småbarnspedagogik och anvisningarna till enheterna innan planerna utarbetades och under planeringsprocessen.

”Vi ger anvisningar och daghemsföreståndarna ansvarar för att anvisningarna följs. I ledningsstrukturerna följs genomförandet upp genom diskussion.”

4.1.5 Styrning av anordnarnas likabehandlings- och jämställdhetsplanering inom den privata småbarnspedagogiken

Anordnarna av småbarnspedagogik tillfrågades hur de styr och övervakar privata daghem inom sitt verksamhetsområde i genomförandet av likabehandlings- och jämställdhetsplanerna. Frågan besvarades av 133 anordnare av småbarnspedagogik.

Anordnaren av småbarnspedagogik styr och övervakar de privata daghemmen inom sitt verksamhetsområde i genomförandet av likabehandlings- och jämställdhetsplaner i de flesta fall i samband med tillsyns- och handledningsbesök. Under tillsynsbesöken diskuteras verksamhetsställets likabehandlings- och jämställdhetsplaner, hur de genomförs följs upp och vid behov ges anvisningar.

”Under tillsynsbesöken diskuteras och går frågor och processens status igenom.”

”Under tillsynsbesöken diskuteras enheternas jämställdhetsplaner och genomförandet av dem.”

En del av respondenterna meddelade att anordnaren av småbarnspedagogik granskar att serviceproducenterna har utarbetat planerna, men bekantar sig inte närmare med planerna.

”Vi begär att få se planerna.”

”Planerna granskas.”

Tillsyn och styrning utfördes i allmänhet också i samband med utvärderingen av verksamhetsställets verksamhetsplaner och genomförandet av dem.

I en del kommuner använde privata serviceproducenter kommunens mall för verksamhets- eller årsplan, där likabehandlings- och jämställdhetsplanerna ingick eller där anordnaren hade något annat enhetligt verksamhetssätt eller anvisningar för privata serviceproducenter för att utarbeta planerna.

”Privata enheter för småbarnspedagogik verkar enligt samma principer som kommunala enheter, och de omfattas av samma kvalitetskrav. Tillsynen över den privata småbarnspedagogiken genomförs regelbundet och planmässigt.”

”Privata daghem använder samma verksamhetsårsplan som de kommunala daghemmen. De har fått samma anvisningar och fått information om de utbildningar som erbjuds.”

Privata serviceproducenter hade ofta fått anvisningar om utarbetandet av likabehandlings- och jämställdhetsplaner eller om att inbegripa dem i verksamhetsplanerna eller andra planer. Serviceproducenterna hade också möjlighet att delta i utbildningar som ordnades av kommunen eller få information om utbildningar som ordnades av olika aktörer hade delats ut till privata serviceproducenter.

”Privata daghem har styrts med hjälp av samma material som de kommunala daghemmen. Ledarerna har varit inbjudna till utvecklingsdagar för daghemsföreståndare där ämnet har behandlats.”

”För dem har ordnats motsvarande utbildning som för cheferna för de kommunala enheterna.”

”De privata daghemmen hänvisades också hösten 2023 att ta till sig Utbildningsstyrelsens inspelning av ämnet och göra upp planer.”

4.1.6 Utmaningar och utvecklingsbehov i fråga om tillsynen över planer som är specifika för verksamhetsställena

Anordnarna av småbarnspedagogik och privata serviceproducenter tillfrågades med en öppen fråga om vilka utmaningar och utvecklingsbehov övervakningen av likabehandlings- och jämställdhetsplaneringsskyldigheterna på verksamhetsstället medför och vilket nationellt stöd de upplever att de behöver.

En naturlig inställning till planeringsskyldigheterna syntes i svaren särskilt i det sätt på vilket arbetet för att främja planmässig likabehandling och jämställdhet mellan könen beskrevs som en del av småbarnspedagogikens grundläggande verksamhet. I vissa kommuner ansågs skrivningarna om likabehandling och jämställdhet i den riksomfattande planen för småbarnspedagogik vara tillräckliga utan separata planeringsskyldigheter.

Ifrågasättandet av nyttan av planeringsskyldigheterna kopplades i de öppna svaren särskilt till att småbarnspedagogiken i princip ansågs förverkliga inkluderande värderingar, likabehandling och jämställdhet enligt målen i lagen om småbarnspedagogik och värdegrunden i grunderna för läroplanen.

I de fall verksamheten ansågs vara grundad på likabehandling och jämställdhet som ett slags inbyggt antagande upplevdes planeringsskyldigheterna som upprättande av blanketter och ett ökat behov av dokumentation. Utarbetandet av planerna beskrevs som ett arbete som är separat från vardagen inom småbarnspedagogiken och som består av att dokumentera befintlig praxis. Vikten av att

främja likabehandling och jämställdhet kunde identifieras, men likabehandling och jämställdhet ansågs förverkligas utan separata planeringsskyldigheter. I de här svaren betonades tidsanvändningen och otillräckliga personalresurser som utmaningar i övervakningen av planeringsskyldigheterna vid verksamhetsställena. Det bör noteras att det i de här svaren inte lyftes fram några särskilda behov av stöd i anslutning till planeringen.

Utmaningarna i övervakningen av planeringsskyldigheterna gällde i svaren allmänt uppföljningen av hur planerna förverkligas på verksamhetsställena. Utmaningarna verkade särskilt ha att göra med storleken på aktören som anordnar småbarnspedagogik, sättet att producera tjänsterna och serviceproduktionens omfattning. Mindre arrangörer var i svaren förenliga med en flexibel och enkel uppföljning. Övervakningen av genomförandet av planerna ansågs vara utmanande särskilt i kommuner med många verksamhetsställena. Likaså nämnde de kommuner som utöver den egna serviceproduktionen hade en stor andel privat serviceproduktion att det fanns utmaningar i anslutning till övervakningen av de planer som styr de privata serviceproducenternas verksamhet.

De snabba lagändringarna upplevdes försvåra uppföljningen av planerna, eftersom anordnarna till följd av ändringarna blir tvungna att instruera verksamhetsställena om innebörden av de ändrade skyldigheterna. Allmänt taget önskade respondenterna utbildning och stödmaterial och färdiga blankettmallar som stöd för likabehandling och jämställdhetsplanering. Respondenterna nämnde också behovet av tilläggsresurser.

4.2 Genomförande av likabehandlings- och jämställdhetsplaner på verksamhetsställena inom småbarnspedagogiken

Utifrån intervjuerna med enhetscheferna varierade praxisen vid utarbetandet av likabehandlings- och jämställdhetsplaner också när det gällde samma anordnares olika verksamhetsställena. Likabehandlings- och jämställdhetsplanerna kunde både utarbetas enbart som separata handlingar enligt anordnarens blankettmall, eller också ingå i enhetens verksamhetsplan.

Vid vissa kommuners verksamhetsställena utarbetades planerna enligt anordnarens anvisningar som en del av enhetens verksamhets- eller årsplaner. Målen och åtgärderna för att främja likabehandling och jämställdhet och utvärderingen av dem inkluderades då i verksamhets- eller årsplanerna utan att utarbeta separat likabehandlings- och jämställdhetsplan.

Av svaren kan vi dra slutsatsen att målen för likabehandlings- och jämställdhetsplanerna inte alltid fastställdes utifrån en arbetsplatspecifik utredning av det aktuella läget med avseende på likabehandling och jämställdhet. Ibland grundade sig valet av utvecklingsobjekt och uppställandet av mål som ska ingå i likabehandlings- och jämställdhetsplanerna på insatsområden som valts ut på förhand eller på anvisningar till anordnaren av småbarnspedagogik eller till enheten.

I planerna valdes eventuellt mål som ansågs stödja det övergripande genomförandet av småbarnspedagogiken, varvid uppställandet av utvecklingsmål i huvudsak kunde styras av att målen för likabehandling och jämställdhet anpassas till verksamhetens övriga mål. Sådana mål var vanligtvis olika mål med anknytning till barnens delaktighet, lek, kamratrelationer eller välbefinnande.

Utvecklingsmålen kunde också grunda sig på respons från barn, personal eller vårdnadshavare eller på observationer i barngruppen. Vid några enheter hade man en diskriminerings- och jämställdhetsarbetsgrupp eller ansvarspersoner tillsatts, med uppgiften att sätta igång planeringsprocessen och lägga fram förslag på utvecklingsobjekt.

I synnerhet vid de enheter där de första likabehandlings- och jämställdhetsplanerna utarbetades utgick arbetet från stödmateriäl för likabehandling och främjande av jämställdhet samt färdiga utrednings- och observationsmetoder för att identifiera utvecklingsbehoven. Utifrån stödmaterialet diskuterades utvecklingsobjekt och mål, varefter metoder som lämpar sig för barngruppernas behov valdes ut. Valet av metoder styrdes också av deras lämplighet för barn i olika åldrar.

”Materialet togs som utgångspunkt. Vi hade också en utbildning om det här. På personalmötena behandlades målen med så många som möjligt och funderade på de ämnen som vi vill utveckla.”

Färdiga metoder togs i bruk, eftersom det var lätt att genomföra dem tillsammans med barnen i vardagen. Användningen av metoderna lyfte fram sådana delområden av verksamheten som hade fått mindre uppmärksamhet eller som inte tidigare hade granskats med tanke på likabehandling och

jämställdhet. En enhetschef konstaterade att det är nödvändigt att utgå från något, eftersom likabehandlings- och jämställdhetsplaneringen fortfarande är ett så nytt tema vid enheterna.

”Materialen som vi har fått av Utbildningsstyrelsen och regionförvaltningsverket har varit betydelsefulla eftersom de visat oss var vi ska börja. Vi behövde inte uppfinna hjulet själva. Temat har behandlats på ett lättfattligt sätt. Det är meningsfullt att implementera de metoder som redan har skapats. Det är varit fantastiskt att vi bara kunnat tillämpa metoderna.”

En enhetschef beskrev att stödmaterialet för planeringen hjälpte till att gestalta grunderna för bedömningen och utifrån det skapades bedömningskriterier som utnyttjades för att utreda det aktuella läget för likabehandling och jämställdhet vid enheten.

”Webbplatsen Tasa-arvoinen varhaiskasvatus för jämställd småbarnspedagogik utgör på sätt och vis utgångsmaterialet för vår utvärdering och reflektion. Materialet är i princip taget direkt därifrån, så det borde fungera. Utifrån materialet har vi avgjort om vi ska vidta åtgärderna eller inte.”

Personalen ansågs inte alltid ha tillräcklig förståelse av frågor som gäller jämställdhet, likabehandling och diskriminering. Det här framkom i intervjuerna särskilt i samband med frågor om olika diskrimineringsgrunder i bedömningen av verksamheten. Personalens bristfälliga kompetens, attityder och förhandsuppfattningar leder till att arbetsgemenskapen inte har en gemensam syn på vad vi utvecklar och varför det görs. Enligt en enhetschefs bedömning påverkar personalens kompetensunderskott vilka likabehandlings- och jämställdhetsmål som överhuvudtaget kan sättas upp för enhetens verksamhet.

”Det är lätt att inkludera sådana mål som jag vet att mina anställda skulle lyckas uppfylla. Men det är rätt svårt att angripa saker som på något sätt kan vara ett problem när det gäller värderingsgrunden, det hjälper inte att vi utvärderar sådant. De anställda skulle verkligen behöva väldigt mycket förståelse och utbildning.”

I intervjuerna framfördes att enheterna kan ha personal som inte nödvändigtvis har utbildning inom branschen eller att deras utbildning inom småbarnspedagogiken är från en tid då den inte omfattade likabehandling och jämställdhet, eller att personalens utbildningen inte motsvarar de nuvarande uppfattningarna om likabehandling och jämställdhet.

”Vår stora utmaning är att vi har många anställda som saknar utbildning och vi har en bristande kompetens. Enligt mig är framgång det tydligt att de inte nödvändigtvis har pedagogiska verktyg för situationer av den här typen.”

Personalens attityder och förhandsuppfattningar ansågs uppstå redan under den grundläggande utbildningen och det ansågs svårt att påverka dem. Enskilda utbildningstillfällen ansågs inte medföra någon förändring i personalens attityder och det finns inte tid att stanna upp inför de grundläggande frågorna i den hektiska vardagen.

”(…) men ett kravet på utbildningen för alla yrkesgrupper skulle nog vara att de här självklara värderingarna skulle gås igenom, för här hinner vi inte längre bearbeta dem. Här kör vi på autopilot och väreringarna måste sitta i ryggmärgen för att vi ska kunna handla på rätt sätt när situationerna uppstår.”

Utarbetandet av en likabehandlings- och jämställdhetsplan ansågs styra den gemensamma diskussionen och upplevelsen av ärendets betydelse stärkte diskussionskulturen och åtagandet att uppfylla målen. Å andra sidan deltar ofta endast personer som är intresserade av likabehandling och jämställdhet i den utbildning som erbjuds personalen, varvid kunskapen och kompetensen inte sprids inom teamen som gemensam kompetens. Det här ansågs vara ett hinder för långsiktig likabehandling och främjande av jämställdhet.

”Det faktum att varje enhet ska utarbeta en likabehandlings- och jämställdhetsplan, leder ju hela stadens diskussion i en viss riktning. Enligt mig har det här en mycket betydande inverkan på i vilken riktning hela stadens diskussion går (...)”

I intervjuerna diskuterades samhällets mångfald och förändringstakt. Frågor som gäller jämställdhet och likabehandling är synligare och lättare att ta upp till gemensam diskussion. De intervjuade konstaterade att enheternas kundkrets har blivit mångsidigare och vid möten med kunderna kan det här leda till att personalen på arbetsplatsen inser att det inte finns tillräckliga verktyg för att hantera mångfalden. Situationer av det här slaget ansågs å andra sidan göra det möjligt att tala om likabehandling och identifiera diskriminerande drag i den egna verksamheten.

”Om vi till exempel talar om barn som det numera finns allt fler av, till exempel med androgyna namn och stjärnfamiljer så är attityderna och bemötandet av barnen inte något som förvånar eller får oss att reagera på ett oönskat sätt.”

”Det här är situationer som vi kan lära oss av. Vem som helst kan göra misstag. Det är oundvikligt. Vi önskar att vårdnadshavarna skulle tala öppet om de här frågorna. Vi kan inte lära oss om vi inte får informationen.”

5 Slutsatser och utvecklingsrekommendationer

Det har bildats etablerade verksamhetssätt för anordnare av småbarnspedagogik och verksamhetsställen att utarbeta planer

Utredningen visar att likabehandlings- och jämställdhetsplaner hade utarbetats vid tidpunkten för genomförandet av enkäten, hösten 2024, i största delen av de kommuner som besvarade enkäten. Även på de verksamhetsställen där planerna inte ännu var färdiga hade utarbetandet av dem påbörjats. De anordnare av småbarnspedagogik som besvarade enkäten hade också gett anvisningar för hur likabehandlings- och jämställdhetsplaner ska utarbetas.

På de verksamhetsställen inom småbarnspedagogiken där det fanns en likabehandlingsplan fanns också en jämställdhetsplan. Ett annat tecken på kombinerad planering är att likabehandlings- och jämställdhetsplaneringen behandlades som en helhet i anvisningarna om hur planerna ska utarbetas. Den kombinerade likabehandlings- och jämställdhetsplaneringsprocessen är enligt och vid tidpunkten för utredningen den rådande praxisen på verksamhetsställena, och något som även anordnarna av småbarnspedagogik hänvisar till.

I den ändring av diskrimineringslagen som trädde i kraft den 1 januari 2025 slopades skyldigheten att planera likabehandling på verksamhetsställena.

Jämställdhetsplaner enligt jämställdhetslagen utarbetas fortsättningsvis på verksamhetsställena för småbarnspedagogik, och skyldigheten att utarbeta likabehandlingsplaner gäller anordnare av småbarnspedagogik.

Den nytta som eftersträvas genom ändringen av diskrimineringslagen för att minska det administrativa arbetet för anordnare av småbarnspedagogik och verksamhetsställen kan bli oansenlig eller så kan arbetsmängden på verksamhetsställena till och med öka, eftersom man i kommunerna för andra gången är tvungen att omarbota sin praxis enligt de olika skyldigheterna som de två lagarna föreskriver och utarbeta nya planer. Det är också anmärkningsvärt att förskoleundervisning i de kommuner som deltog i utredningen både ordnas som del av småbarnspedagogiken och som del av den grundläggande utbildningen. När förskoleundervisning ordnas som en del av den grundläggande utbildningen uppfylls också skyldigheten att planera likabehandling med stöd av utbildningsanordnarens skyldighet. Förskoleundervisning som ordnas som en del av småbarnspedagogiken beaktas däremot i likabehandlingsplanen för anordnare av småbarnspedagogik.

Den planering som diskrimineringslagen föreskriver möjliggör dock att likabehandlingsplanerna inom småbarnspedagogiken fortsättningsvis utarbetas vid verksamhetsställena. En enhetlig

planeringspraxis som beaktar etablerade verksamhetssätt hos anordnare av småbarnspedagogik stöder skyldigheterna i diskriminerings- och jämställdhetslagarna att främja, planera och fullföljandet av barnens rättigheter. I fråga om likabehandlingsplaneringen rekommenderas att anordnaren av småbarnspedagogik sammanställer likabehandlingsplanerna för varje verksamhetsställe och verksamhetsgrupp till en plan på anordnarnivå i stället för att utarbeta en gemensam likabehandlingsplan för verksamhetsställena. Likabehandlingsplanerna som är specifika för varje verksamhetsställe ger de bästa förutsättningarna för att trygga likabehandling av barn på alla verksamhetsställena.

Rekommendation

Det är fortfarande möjligt och rekommenderat att utarbeta likabehandlingsplaner på verksamhetsställena inom småbarnspedagogiken i samband med utarbetandet av jämställdhetsplanerna.

Minimikraven i lagstiftningen ska uppfyllas också när likabehandlings- och jämställdhetsplanerna inbegrips i andra planer

Resultaten av utredningen visar att målen och åtgärderna för att främja likabehandling och jämställdhet utöver eller i stället för likabehand-

lings- och jämställdhetsplanerna inkluderas i verksamhets- och utvecklingsplanerna för respektive verksamhetsställe. Likabehandlings- och jämställdhetsutredningar och val av åtgärder görs också inom verksamhetsställena i barngrupper, och åtgärderna ingår i barngruppernas planer.

Att inkludera målen och åtgärderna för att främja likabehandling och jämställdhet i verksamhetsställets övriga planer styrde ofta strävan att koppla främjandet av likabehandling och jämställdhet till den övriga verksamheten inom småbarnspedagogiken. I anslutning till de mer omfattande åtgärdshelheterna i handlingsplanerna kan åtgärder och mål som gäller likabehandling och jämställdhet mellan könen dock förbli sekundära i förhållande till de övriga målen, och deras samband med skyldigheterna i diskriminerings- och jämställdhetslagen förblir uttryckligen löst.

Åtgärderna för att främja likabehandling och jämställdhet uppfattades allmänt som pedagogiska lösningar, och när de planerades och verkställdes bedömdes inga brister i genomförandet av likabehandling och jämställdhet i olika barngrupper eller enligt diskrimineringsgrund. Åtgärderna har därför ingen stark inverkan på främjandet av likabehandling och jämställdhet, även om de är förenliga med målen för småbarnspedagogiken och pedagogiskt motiverade med tanke på barnets rättigheter.

Likabehandling och jämställdhet kan inte endast vara allmänna målbeskrivningar, värderingar eller allmänna principer som styr verksamheten och som antecknats i planerna, eftersom de då inte påverkar främjandet av likabehandling och jämställdhet inom småbarnspedagogiken på det sätt som diskriminerings- och jämställdhetslagen förut-

sätter. Diskrimineringslagen förpliktar till att bedöma hur likabehandling uppnås och vidta åtgärder för att främja likabehandling. Även de planer för likabehandling och jämställdhet som inkluderas i andra planer inom småbarnspedagogiken ska vara tillräckligt specificerade för att kunna följas upp och uppfylla minimikraven för planeringen av diskriminerings- och jämställdhetslagarna.

Rekommendation

Oberoende av om likabehandlings- och jämställdhetsplanerna utarbetas som separata dokument eller som en del av det övriga planeringsarbetet inom småbarnspedagogiken, ska det av planen framgå hur förverkligandet av likabehandling och jämställdhet för olika befolkningsgrupper har bedömts, vilka resultaten av utvärderingen är och vilka åtgärder som vidtas för att främja likabehandling och jämställdhet.

Jämställdhets- och lika-behandlingsplanerna grundar sig inte på en bedömning som gjorts på verksamhetsstället och som beaktar alla diskrimineringsgrunder

Resultaten av utredningen visar att valet av utvecklingsobjekt som ska inkluderas i likabehandlings- och jämställdhetsplanerna inte alltid grundar sig på en bedömning som gjorts på verksamhetsstället och som beaktar alla diskrimineringsgrunder. Däremot kunde målen härledas från anordnarens eller enhetens riktlinjer eller så baserades de på de utrednings- och utvecklingsmetoder som producerats för att främja likabehandling och jämställdhet.

Bedömningen gjordes inte alltid på ett övergripande sätt enligt diskrimineringsgrunder ens när verksamheten utvärderats och material hade samlats in och använts vid valet av verksamhetsställets utvecklingsmål och främjande åtgärder. Även i anvisningarna för anordnare av småbarnspedagogik betonades det tekniska genomförandet av planeringsprocessen. I anvisningarna framfördes inte den grundläggande utgångspunkten för bedömningen för att identifiera hinder för likabehandling och jämställdhet och delaktighet för barngrupper som riskerar att diskrimineras. Det gavs också relativt få egentliga anvisningar för att inkludera barn och vårdnadshavare i beredningen av likabehandlings- och jämställdhetsplanerna.

I ändringen av diskrimineringslagen som trädde i kraft i början av år 2025 ströks ett explicit omnämnande av att likabehandlingsplanerna ska göras upp i samarbete med personalen och att barnen och deras vårdnadshavare ska ges möjlighet att bli hörda när åtgärder som främjar likabehandling planeras. Bestämmelsen i 20 § i lagen om småbarns-

pedagogik om barns och deras vårdnadshavares delaktighet och möjligheter att påverka planeringen och utvärderingen av småbarnspedagogiken gäller dock också processen för likabehandlingsplanering. Anordnaren av småbarnspedagogik eller serviceproducenten kan inte göra en ordentlig bedömning av det aktuella läget när det gäller likabehandling eller utarbeta effektiva åtgärder för att främja likabehandling utan att höra arbetstagarna, barnen och barnens vårdnadshavare.

Till det arbete som syftar till att utveckla verksamheten inom småbarnspedagogiken hör en utredning om det aktuella läget med avseende på likabehandling och jämställdhet på verksamhetsstället. Utredningen ska beakta alla diskrimineringsgrunder. Diskrimineringsgrunderna i diskrimineringslagen är ålder, ursprung, nationalitet, språk, religion, övertygelse, åsikt, politisk verksamhet, fackföreningsverksamhet, familjeförhållanden, hälsotillstånd, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller någon annan omständighet som gäller den enskilde som person. Förbjudna diskrimineringsgrunder i jämställdhetslagen är kön, könsidentitet och könsuttryck.

När de mål som ingår i likabehandlings- och jämställdhetsplanerna härleds från anordnarens eller enhetens riktlinjer eller väljs utifrån stödmaterial, grundar sig planerna inte på en bedömning som är specifik för verksamhetsstället och som beaktar alla diskrimineringsgrunder enligt diskriminerings- och jämställdhetslagarna. Till följd av det hänför sig de främjande åtgärder som valts ut i planerna inte till verksamhetsställets utvecklingsbehov, varvid man inte identifierar vilka diskrimineringsgrunder som är centrala för likabehandlingen av verksamhetsstället och jämställdheten mellan könen. Barnens delaktighet som en rättighet, kän-

slut av tillhörighet och meningsfullhet samt möjlighet att påverka förverkligas endast om de sociala och strukturella hindren för delaktighet avlägsnas och verksamheten granskas ur olika barngruppers synvinkel.

Rekommendation

Anordnaren av småbarnspedagogik ska göra personalen, barnen och deras vårdnadshavare delaktiga i utvärderingen av likabehandlingen och planeringen av åtgärder som främjar likabehandling. Anvisningar särskilt för att göra barnens delaktiga ska utarbetas både i kommunerna och på riksnivå (Utbildningsstyrelsen).

Att använda metoder för bedömning av likabehandling och jämställdhet är inte ett självändamål

I stöd materialet som från anordnaren av småbarnspedagogik beskrevs som exempel vad som kan beaktas i verksamheten med tanke på likabehandling och jämställdhet och det gavs exempel på specialfrågor som gäller olika grupper av barn. Tips på material och metoder och exempelfrågor i anordnarens stödmaterial styr inte i tillräcklig utsträckning det innehållsmässiga genomförandet av likabehandlings- och jämställdhetsplanerna. Om personalen inom småbarnspedagogiken inte

har tillräcklig begreppslig förståelse av diskriminering som ett samhälleligt fenomen samt tillräcklig kompetens inom likabehandlings- och jämställdhetsplanering, inskränks utredningsskedet i planeringen för att rutinmässigt samla in och uppdatera information, där metoderna används utan en uppfattning om vad som bedöms och varför, och vilka slutsatser som kan dras utifrån bedömningen.

De metoder som används i bedömningen lyfter inte fram verksamhetsställets faktiska behov av att främja likabehandling och jämställdhet om de väljs enbart utifrån på förhand överenskomna utvecklingsmål, personalens intresse eller kompetens. Även vid valet av bedömningsmetoder bör beaktas att metoderna ska producera information om verksamheten för att identifiera behoven hos barn i sårbar ställning.

Å andra sidan, om de bedömningsmetoder som verksamhetsstället använder är lämpliga med tanke på de uppställda målen, kan användningen av dem vara till nytta särskilt i struktureringen och inriktningen av de observationer som gjorts vid verksamhetsstället i början av planeringen i enlighet med utvecklingsmålen. Den information som produceras av de metoder för lek och sociala relationer som allmänt används på verksamhetsställena inom småbarnspedagogiken kan struktureras enligt diskrimineringsgrund med tanke på vilka barngrupper som oftare hamnar utanför verksamheten och leken och vem som får mer negativ respons. När den information som metoderna producerar granskas utifrån diskrimineringsgrunderna, blir till exempel effekterna av samhälleliga normer och antaganden om funktionsnedsättning, kön eller etniskt ursprung på barnens lek och uppkomsten av kamratrelationer synligare.

Rekommendation

Vid bedömningen och planeringen av åtgärder som främjar likabehandling ska vi kunna och våga fästa uppmärksamhet vid olika folkgruppers situation.

Det är nödvändigt att utbilda hela personalen i att främja likabehandling och jämställdhet

Inom småbarnspedagogiken behövs utbildning i specialfrågor som gäller främjande av likabehandling och jämställdhet mellan olika grupper av barn och diskriminering. Utbildning som fokuserar på grundläggande frågor om likabehandling och jämställdhet ger å sin sida färdigheter att verkställa likabehandlings- och jämställdhetsplaner i småbarnspedagogikens vardag.

Utbildningarna ska riktas till alla yrkesgrupper inom småbarnspedagogiken som en del av yrkeskompetensen för dem som arbetar inom småbarnspedagogiken. Kompetensmålen i anslutning till likabehandling ska stärkas i utbildningen av yrkesutbildade personer inom småbarnspedagogiken på alla utbildningsstadier.

Utbildningsbehovet gäller också fortbildning för den nuvarande personalen. Utbildningarna ska vara obligatorisk utbildning som arbetsgivaren erbjuder. I utbildningarna kan man utnyttja befintliga

webbutbildningar, såsom webbutbildningen ”Barnets rättigheter – icke-diskriminerande småbarnspedagogik, skola och läroanstalt” som utarbetades inom ramen för den nationella barnstrategin hösten 2024. Utbildningen består av sex delar och dess totala längd är 60–90 minuter. Utbildningen är tillgänglig i tjänsten eOppiva.

Utbildning som genomförs på webben används i stor utsträckning av personalen inom småbarnspedagogiken, vilket gör det möjligt att delta i utbildningen även för den växlande personalen som stöd för att sätta sig in i likabehandlings- och jämställdhetsplanerna.

Inom småbarnspedagogiken borde det också utarbetas en fördjupad likabehandlingsutbildning som skulle omfatta hela landet. Fördjupade närutbildningar möjliggör starkare diskussioner och övningar om främjande av likabehandling och jämställdhet. Motsvarande utbildningar ordnades för ungdomsarbetare inom projektet ”Ihmisoikeudet haltuun nuorisotyössä” (ung. grepp om mänskliga rättigheter i ungdomsarbetet) som finansierades av undervisnings- och kulturministeriet.

Rekommendation

Kompetensbehoven i anslutning till likabehandling och jämställdhet ska beaktas i högre grad i utbildningen för olika yrkesgrupper inom småbarnspedagogiken. Anordnarna av småbarnspedagogik ska göra det möjligt för personalen att utbilda sig i att främja likabehandling och jämställdhet.

Källor

- Blomqvist, K., Saarento-Zapрудin, S. & Salmivalli, C. (2020). Telling adults about one's plight as a victim of bullying: Student- and context-related factors predicting disclosure. *Scandinavian Journal of Psychology*, 61(1), 151–159.
- Ervasti, E. & Vuorenmaa, M. (2022). Toimintarajoitteisten nuorten väkivallan kokemukset. I verket M-L. Luoma, M. Valtokari, A. Väre, M. Holm, P. Sainio, E. Ervasti, M. Vuorenmaa, S. Hiekkala, S. Leppäjoki-Tiistola, A. Heini, & S. Purhonen (red.), *Vammaisten henkilöiden kokema lähisuhdeväkivalta ja palvelujen saatavuus. Määrällinen ja laadullinen tarkastelu* (s. 28–43). Statsrådets utrednings- och forskningsverksamhets publikationer 2022:24.
- Goman, J., Rumpu, N., Kiesi, J., Hietala, R., Hilpinen, M., Kankkonen, H., Kjälldman, I-O., Niinistö-Sivuranta, S., Nykänen, S., Pantsar, T., Piilonen, H., Raudasoja, A., Siippainen, M., Toni, A. & Vuorinen, R. (2020). Vaihtoehtoja, valintoja ja uusia alkuja. Arviointi nuorten opintopoluista ja ohjauksesta perusopetuksen ja toisen asteen nivelvaiheessa. Publikationer från Nationella centret för utbildningsutvärdering 2020:6.
- Haataja, A., Sainio, M., Turtonen, M. & Salmivalli, C. (2016). Implementing the KiVa antibullying program: recognition of stable victims. *Educational Psychology*, 36(3), 595–611.
- Halme, N., Hedman, L., Ikonen, R., & Rajala, R. (2018). Lasten ja nuorten hyvinvointi 2017: Resultat från enkäten Hälsa i skolan. Diskussionsunderlag 15/2018. Institutet för hälsa och välfärd.
- Helenius, J., Kivimäki, H. & Hietanen-Peltola, M. (2022). Perusopetuksen 8. ja 9. luokkien oppilaiden kokemuksia kouluarjesta: Resultat från enkäten Hälsa i skolan. Diskussionsunderlag 54/2022. Institutet för hälsa och välfärd.
- Henttonen, E. & Kareinen, J. (2023). ”Kukaan ei synny vihaamaan”. Nuorten dialogit rasismista ja syrjinnästä. Justitieministeriets publikationer 2023:34.
- Hokkanen, L. (2022). Oikeus tulla kuulluksi ja kuulua yhteisöön – Vammaisten saamelaisten osallisuuskokemuksia. Migrationsinstitutets forskning 7.
- Hyvärinen, N., Rumpu, N. & Markkanen, E-L. (2023). Kiusaaminen näyttäytyy eri tavoin koulun henkilöstölle kuin oppilaille ja heidän huoltajilleen. Sammanfattningar från Nationella centret för utbildningsutvärdering 2023:6.
- B 6/2018 rd, Diskrimineringsombudsmannens berättelse till riksdagen 2018.

- Kanste, O., Sainio, P., Halme, N. & Nurmi-Koikkalainen, P. (2018). Erilaisia toimintarajoitteita kokevien nuorten hyvinvointi ja kasvuympäristön turvallisuus. Tutkimuksesta tiivistä 24/2018. Institutet för hälsa och välfärd.
- Kanste, O., Sainio, P., Halme, N. & Nurmi-Koikkalainen, P. (2017). Toimintarajoitteisten nuorten hyvinvointi ja avun saaminen – Toteutuuko yhdenvertaisuus? Resultat från enkäten Hälsa i skolan. Tutkimuksesta tiivistä 27/2017. Institutet för hälsa och välfärd.
- Kuusio, H., Mäkipää, L., Klemettilä, K-L., Nykänen, S., Kytö, S. & Lilja, E. (2023). Kansallinen tutkimus ulkomailla syntyneiden terveydestä, hyvinvoinnista ja palveluista – MoniSuomi 2022 -tutkimus. Keskeisiä havaintoja päätöksenteon tueksi. Tutkimuksesta tiivistä 54/2023. Institutet för hälsa och välfärd.
- Barnbarometern 2022. ”Jos joku on mun lähellä, silloin mä en pelkää” – lasten näkemyksiä turvallisuudesta. T. Tuukkanen (red.), Barnombudsmannens byrås publikationer 2022:9.
- Barnbarometern 2016. Luottamus 6-vuotiaiden lasten kokemana. T. Tuukkanen (red.), Barnombudsmannens byrås publikationer 2016:2.
- Matikka, A., Helenius, J. & Ervasti, E. (2023). Vanhempien tukea tarvitaan 4. ja 5. -luokkalaisten arjessa ja myös terveellisten elintapojen vahvistamisessa. Enkäten Hälsa i skolan 2023. Tutkimuksesta tiivistä 47/2023. Institutet för hälsa och välfärd.
- Mielityinen, L., Hautamäki, S., Hakala, V., Fagerlund, M. & Ellonen, N. (2023). Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2022. Määrät, piirteet ja niiden muutokset 1988–2022. Social- och hälsovårdsministeriets publikationer 2023:5.
- Ungdomsbarometern 2014. Ihmisarvoinen nuoruus. S. Myllyniemi (red.), Ungdomsforskningsnätverkets webbpublikationer 83.
- Salmivalli, C., Rissanen, M., Kola-Torvinen, P., Hietanen-Peltola, M., Korpilahti, U., Helenius, J., Rautava, M. & Porras, K. (2019). Väkivalta, kiusaaminen ja häirintä varhaiskasvatuksessa, oppilaitoksissa ja ohjatussa harrastustoiminnassa. I verk U. Korpilahti, H. Kettunen, E. Nuotio, S. Jokela, V.M. Nummi & P. Lillsunde (toim.), Väkivallaton lapsuus: toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025 (s. 236–238). Social- och hälsovårdsministeriets publikationer 27:2019.
- Suonpää, K., Raeste, A. & Saartenoja, K. (2024). Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset 2024. Helsingfors universitet, Institutet för kriminologi och rättspolitikens översikter 64/2024.

Säävälä, M. (2022). Barn med olika bakgrund har lika möjligheter till välbefinnande. Policy Brief 1/2022. Kompetenscentret för integration av invandrare, arbets- och näringsministeriet.

Statistikcentralen, kommunernas nyckeltal. Från: https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/Kuntien_avainluvut/Kuntien_avainluvut__uusin/kuntien_avainluvut_viimeisin.px/ [Hämtad: 19.2.2025].

Valjakka, S., Engblom, J., Krokfors, Y., Kuoppala, M., Latva-Nikkola, A., Meriläinen, J., Mustonen, S., Nyman, S., Salisma, T., Selin-Grönlund, P., Vataja, P. & Voltti, K. (2019). ”Äiti on mun avustaja.” Resultat från Handikappforums och Människorättscentrets enkät: Vammaiset lapset ja nuoret.

Vipunen – utbildningsförvaltningens statistiktjänst: Nyckeltal för verksamhetsställena inom småbarnspedagogiken. Småbarnspedagogikens datalager Varda. Från: <https://app.powerbi.com/view?r=eyJrJoiYzcvOWU2ZjktZTA0NC00YTdlLWE1MmQtZWVkbGE1NTA1MGI4IiwidCI6IjxMDczODlkLTQ0YjgtNDcxNi05ZGEyLWM0ZTNhY2YwMzBkYiIsImMiOiJh9&language=fi-FI> [Hämtad 19.2.2025].

Vuorenmaa, M. (2019). Pienten lasten ja heidän perheidensä hyvinvointi 2018. Statistikrapport 10/2019. Institutet för hälsa och välfärd.

Vuorenmaa, M., Klemetti, R., Paavilainen, M., Tuovinen, E. & Viitanen, E. (2025). Mitä esikouluikäisten lasten perheille kuuluu? Grundläggande resultat av undersökningen FinLapset. Diskussionsunderlag 3/2025. Institutet för hälsa och välfärd.

Weckström, E., Kekkonen, K. & Kekkonen, O. (2023). ”Tulee fiilis, et nää oikeesti hyväksyy mikä mä oon”: Romanilasten hyvinvointi ja oikeuksien toteutuminen. Barnombudsmannens byrås publikationer 2023:3.

Diskrimineringsombudsmannens årsberättelse 2023.

Diskrimineringsombudsmannens årsberättelse 2022.

Diskrimineringsombudsmannens årsberättelse 2021.

Diskrimineringsombudsmannen (2020). Selvitys afrikkalaistaustaisten henkilöiden kokemasta syrjinnästä.

Diskrimineringsombudsmannen (2016). ”Vammaisena olen toisen luokan kansalainen”. Selvitys vammaisten syrjintäkokemuksista arjessa.

Bilagor

Bilaga 1. Följebrev till frågeformuläret

FI/Yhdenvertaisuusvaltuutetun kysely varhaiskasvatuksen järjestäjille ja palveluntuottajille yhdenvertaisuuden ja sukupuolten tasa-arvon edistämisestä

Yhdenvertaisuusvaltuutettu toteuttaa selvityksen yhdenvertaisuuden ja sukupuolten tasa-arvon nykytilasta ja yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien toimeenpanosta varhaiskasvatuksessa. Selvitys on osa kansallisen lapsistrategian toimeenpanosuunnitelmaa vuosille 2024–2027.

Tämä kysely varhaiskasvatuksen järjestäjille ja palveluntuottajille toteutetaan osana selvitystä. Kyselyllä kartoitetaan varhaiskasvatuksen järjestäjien ja palveluntuottajien ohjausta ja tukea päiväkotien toimipaikoille yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämiseksi ja yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien laatimiseksi. Kyselyn tuloksia täydennetään myöhemmin syksyllä toteutettavilla toimipaikkakohtaisilla kyselyillä ja haastatteluilla.

Selvitys kohdistuu päiväkotimuotoiseen varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjän yhteiset suunnitelmat perhepäivähoitoon ja avoimeen varhaiskasvatukseen on rajattu selvityksen ulkopuolelle. Kyselyssä varhaiskasvatuksen toimipaikalla tarkoitetaan päiväkodin toimipaikkaa.

Selvityksen pohjalta tunnistetaan yhdenvertaisuuden ja sukupuolten tasa-arvon edistämisen hyviä käytäntöjä ja kehittämistarpeita varhaiskasvatuksessa, ja laaditaan näitä koskevia suosituksia. Selvitys tukee varhaiskasvatuksen järjestäjiä ja palveluntuottajia sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöä lakisääteisten velvoitteiden hoitamisessa. Selvityksen tuloksia voidaan hyödyntää myös yhdenvertaisuusvaltuutetun työssä yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Selvityksen tulokset julkaistaan alkuvuodesta 2025.

Henkilötietojen käsittely selvityksessä perustuu yhdenvertaisuusvaltuutetun laissa säädettyyn tehtävään.

Kyselyssä on 15 kysymystä. Vastausaikaa kyselyllä on 30.9.2024 asti.

Muista tallentaa vastauksesi painamalla Lähetä-painiketta kyselyn lopussa.

Kiitos!

Lisätietoja:

Yhdenvertaisuusvaltuutetun tutkija Anna Mikkola, p. 0295 666 902, anna.mikkola@oikeus.fi

Yhdenvertaisuusvaltuutetun erityisasiantuntija Matti Jutila, p. 0295 666 827, matti.jutila@oikeus.fi

SV/Diskrimineringsombudsmannens enkät till anordnare och serviceproducenter av småbarnspedagogik om främjande av likabehandling samt jämställdhet mellan könen

Diskrimineringsombudsmannen genomför en utredning om nuläget vad gäller likabehandling och jämställdhet mellan könen samt hur likabehandlings- och jämställdhetsplanerna verkställs inom småbarnspedagogiken. Utredningen är en del av planen för genomförandet av den nationella barnstrategin 2024–2027.

Denna enkät för anordnare av småbarnspedagogik och serviceproducenter är en del av utredningen. Med enkäten kartläggs på vilket sätt anordnare av småbarnspedagogik och service-producenter handleder och stöder verksamhetsställena i främjandet av likabehandling och jämställdhet och i utarbetandet av likabehandlings- och jämställdhetsplaner. Resultaten av enkäten kommer senare i höst att kompletteras med enkäter och intervjuer vid några enskilda verksamhetsställen.

Utredningen gäller småbarnspedagogik i daghemsform. Anordnarens av småbarnspedagogik gemensamma likabehandlings- och jämställdhetsplaner för familjedagvården och den öppna småbarnspedagogiken har lämnats utanför utredningen. I enkäten avses med verksamhetsställe inom småbarnspedagogiken daghemmets verksamhetsställe.

Utifrån utredningen identifieras god praxis och utvecklingsbehov då det gäller att främja likabehandling och jämställdhet mellan könen inom småbarnspedagogiken samt utarbetas rekommendationer om dessa. Utredningen stöder anordnare och serviceproducenter av småbarnspedagogik samt personalen inom småbarnspedagogiken i skötseln av de lagstadgade skyldigheterna. Resultaten av utredningen kan också utnyttjas i diskrimineringsombudsmannens arbete för att främja likabehandling. Resultaten av utredningen publiceras i början av 2025.

Behandlingen av personuppgifter i utredningen grundar sig på diskrimineringsombudsmannens lagstadgade uppgift.

Enkäten innehåller 15 frågor. Svarstiden löper ut den 30 september 2024.

Kom ihåg att spara dina svar genom att klicka på Skicka i slutet av enkäten.

Tack!

Närmare upplysningar:

Forskare vid diskrimineringsombudsmannens byrå Anna Mikkola, tfn 0295 666 902, anna.mikkola@oikeus.fi

Specialsakkunnig vid diskrimineringsombudsmannens byrå Matti Jutila, tfn 0295 666 827, matti.jutila@oikeus.fi

Varhaiskasvatuksen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitteluvelvoitteet

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolakien 1.6.2023 voimaan tulleilla muutoksilla velvoite toimipaikkakohtaiseen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitteluun ja yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämiseen laajeni varhaiskasvatukseen. Yhdenvertaisuussuunnitelmien laatimiseen on kahden vuoden siirtymäaika. Suunnitelmien tulee olla valmiit 1.6.2025 mennessä. Tasa-arvosuunnitelmien laatimiseen ei ole siirtymäaikaa.

Yhdenvertaisuussuunnitelmasta säädetään yhdenvertaisuuslain 6 a §:ssä ja tasa-arvosuunnitelmasta tasa-arvolain 5 b §:ssä.

Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 6 a § (1192/2022):

Yhdenvertaisuuslain 6 a §:n varhaiskasvatuksen järjestäjän ja palveluntuottajan on arvioitava, miten sen toiminta vaikuttaa eri väestöryhmiin ja miten yhdenvertaisuus muutoin toteutuu sen toiminnassa, ja ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseksi. Edistämistoimenpiteiden on oltava varhaiskasvatuksen toimintaympäristö, voimavarat ja muut olosuhteet huomioon ottaen tehokkaita, tarkoituksenmukaisia ja oikeasuhtaisia.

Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja palveluntuottajan on huolehdittava siitä, että varhaiskasvatuksen toimipaikassa on suunnitelma tarvittavista toimenpiteistä yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Suunnitelma on laadittava yhteistyössä henkilöstön kanssa. Velvoite koskee myös julkista hallintotehtävää hoitavaa sellaista yksityistä, jonka palveluksessa on säännöllisesti vähemmän kuin 30 henkilöä.

Lapsille ja heidän huoltajilleen on varattava mahdollisuus tulla kuulluiksi edistämistoimenpiteistä.

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986) 5 b § (101/2023):

Tasa-arvolain 5 b §:n mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjä ja palveluntuottaja vastaavat siitä, että varhaiskasvatuksen toimipaikassa laaditaan vuosittain tasa-arvosuunnitelma yhteistyössä henkilöstön kanssa. Lapsille on varattava mahdollisuus osallistua suunnitelman laatimiseen lasten ikä ja kehitys huomioon ottaen. Tasa-arvosuunnitelma voidaan sisällyttää osaksi muuta toimipaikan suunnitelmaa.

Edellä 1 momentissa säädetystä poiketen kunta vastaa siitä, että sen alueella toimiville perhepäivähoidon ja kunnallisen avoimen varhaiskasvatuksen toimijoille laaditaan toimipaikkakohtaisen suunnitelman sijaan yhteistyössä näiden toimijoiden kanssa yhteiset tasa-arvosuunnitelmat.

Tasa-arvosuunnitelman tulee sisältää:

- 1) selvitys varhaiskasvatuksen toimipaikan tasa-arvotilanteesta;
- 2) tarvittavat toimenpiteet tasa-arvon edistämiseksi;
- 3) arvio aikaisempaan tasa-arvosuunnitelmaan sisältyneiden toimenpiteiden toteuttamisesta ja tuloksista.

Erityistä huomiota tulee kiinnittää vuorovaikutukseen, ohjaukseen, lasten osallisuuteen, käytettäviin materiaaleihin ja huoltajien kohtaamiseen sekä seksuaalisen häirinnän ja sukupuoleen perustuvan häirinnän ehkäisemiseen ja poistamiseen.

Vuosittaisen tarkastelun sijasta suunnitelma voidaan laatia enintään kolmeksi vuodeksi kerrallaan.

SV/Skyldigheter att utarbeta planer för likabehandling och jämställdhet inom småbarnspedagogiken

Genom de ändringar i diskriminerings- och jämställdhetslagarna som trädde i kraft den 1 juni 2023 utvidgades skyldigheten att utarbeta likabehandlings- och jämställdhetsplaner per verksamhetsställe och att främja likabehandling och jämställdhet att även omfatta småbarnspedagogiken. Övergångsperioden för att utarbeta likabehandlingsplaner är två år. Planerna ska vara klara senast den 1 juni 2025. Det har inte fastställts någon övergångsperiod för utarbetandet av jämställdhetsplaner.

Bestämmelser om likabehandlingsplanen finns i 6 a § i diskrimineringslagen och bestämmelser om jämställdhetsplanen i 5 b § i lagen om jämställdhet mellan kvinnor och män.

Diskrimineringslag (1325/2014) 6 a § (1192/2022):

Anordnare av småbarnspedagogik och serviceproducenter inom småbarnspedagogiken ska bedöma hur deras verksamhet påverkar olika befolkningsgrupper och hur likabehandling i övrigt uppnås i deras verksamhet, samt vidta de åtgärder som behövs för att främja likabehandling. De främjande åtgärderna ska vara effektiva, ändamålsenliga och proportionerliga med beaktande av småbarnspedagogikens verksamhetsmiljö, resurser och övriga omständigheter.

Anordnare av småbarnspedagogik och serviceproducenter inom småbarnspedagogiken ska se till att varje småbarnspedagogiskt verksamhetsställe har en plan för de åtgärder som behövs för att främja likabehandling. Planen ska utarbetas i samarbete med personalen. Skyldigheten gäller också för de privata aktörer som sköter offentliga förvaltningsuppgifter och som regelbundet har färre än 30 anställda.

Barnen och deras vårdnadshavare ska ges möjlighet att bli hörda om de främjande åtgärderna.

Med avvikelse från vad som föreskrivs i 1 och 2 mom. ansvarar kommunen för att det för de aktörer inom familjedagvård och kommunal öppen småbarnspedagogisk verksamhet som är verksamma på kommunens område utarbetas gemensamma likabehandlingsplaner i samarbete med dessa aktörer i stället för en separat plan för varje verksamhetsställe.

Lag om jämställdhet mellan kvinnor och män (609/1986) 5 b § (101/2023):

Anordnaren av småbarnspedagogik och serviceproducenten inom småbarnspedagogik ansvarar för att det på småbarnspedagogiska verksamhetsställen årligen utarbetas en jämställdhetsplan i samarbete med personalen. Barn ska ges möjlighet att delta i utarbetandet av planen med beaktande av barnens ålder och mognad. Jämställdhetsplanen kan införlivas i någon annan plan vid verksamhetsstället.

Med avvikelse från vad som föreskrivs i 1 mom. ansvarar kommunen för att det för de aktörer inom familjedagvård och kommunal öppen småbarnspedagogisk verksamhet som är verksamma på kommunens område utarbetas gemensamma jämställdhetsplaner i samarbete med dessa aktörer i stället för en separat plan för varje verksamhetsställe.

Jämställdhetsplanen ska innehålla

- 1) en redogörelse för jämställdhetsläget vid det småbarnspedagogiska verksamhetsstället;
- 2) åtgärder som behövs för att främja jämställdheten;
- 3) en utvärdering av hur åtgärderna i en tidigare jämställdhetsplan har genomförts och av resultaten av dem.

Särskilt avseende ska fästas vid växelverkan, handledningen, barnens delaktighet, vilka material som används och bemötandet av vårdnadshavare samt vid förebyggande och undanröjande av sexuella trakasserier och trakasserier på grund av kön.

I stället för en årlig genomgång kan en plan utarbetas för högst tre år i sänder.

Liite 2. Kyselylomake

Vastaajan yhteystiedot

Nimi
Puhelin
Sähköposti

Svararens kontaktuppgifter

Namn
Telefon
E-post

Vastaajan kunta

*Kuntalista

Svararens kommun

*Kommuner

Varhaiskasvatuksen järjestämismuodot

- ☐ Kunnan/kuntayhtymän oma palvelutuotanto
- ☐ Ostopalvelu
- ☐ Varhaiskasvatuksen palveluseteli

Former för anordnandet av småbarnspedagogik

- ☐ Kommunens/samkommunens egen serviceproduktion
- ☐ Köpt tjänst
- ☐ Servicesedel för småbarnspedagogik

Järjestetäänkö esiopetus kunnassanne?

- ☐ Varhaiskasvatuksen yhteydessä
- ☐ Osana koulun toimintaa

Ordnas förskoleundervisningen i er kommun?

- ☐ I samband med småbarnspedagogiken
- ☐ Som en del av skolans verksamhet

Mikä on varhaiskasvatuksen järjestäjän päiväkotien toimipaikkojen lukumäärä? Toimipaikalla tarkoitetaan samassa osoitteessa sijaitsevaa päiväkotia.

Hur många verksamhetsställen har anordnaren av småbarnspedagogik? Med verksamhetsställe avses ett daghem på en och samma adress.

Onko varhaiskasvatuksen järjestäjän päiväkotien toimipaikoissa laadittu suunnitelmat yhdenvertaisuuden edistämiseksi (yhdenvertaisuuslaki 6 a §)?

- ☐ Kyllä, kaikissa toimipaikoissa
- ☐ Kyllä, osassa toimipaikoista, kuinka monessa?
- ☐ Ei, mutta suunnitelmien laatiminen on aloitettu
- ☐ Ei, miksi?
- ☐ En tiedä

Har planer för främjande av likabehandling utarbetats på anordnares av småbarnspedagogik daghem (6 a § i diskrimineringslagen)?

- ☐ Ja, på alla verksamhetsställen
- ☐ Ja, på en del verksamhetsställena, på hur många?
- ☐ Nej, men utarbetandet av planerna har börjats
- ☐ Nej, varför?
- ☐ Vet inte

Onko varhaiskasvatuksen järjestäjän päiväkotien toimipaikoissa laadittu suunnitelmat sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi (tasa-arvolaki 5 b §)?

- ☐ Kyllä, kaikissa toimipaikoissa
- ☐ Kyllä, osassa toimipaikoissa, kuinka monessa?
- ☐ Ei, mutta suunnitelmien laatiminen on aloitettu
- ☐ Ei, miksi?
- ☐ En tiedä

Har planer för att främja jämställdheten mellan könen utarbetats på anordnares av småbarnspedagogik daghem (5 b § i jämställdhetslagen)?

- ☐ Ja, på alla verksamhetsställen
- ☐ Ja, på en del verksamhetsställena, på hur många?
- ☐ Nej, men utarbetandet av planerna har börjats
- ☐ Nej, varför?
- ☐ Vet inte

Sisältääkö varhaiskasvatuksen järjestäjän paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma yhdenvertaisuuden ja sukupuolten tasa-arvon edistämiseen liittyviä kirjauksia? Liitä kirjaukset vastaukseen.

Innehåller anordnarens av småbarnspedagogik lokala plan för småbarnspedagogik anteckningar om främjande av likabehandling och jämställdhet mellan könen? Bifoga anteckningarna till svaret.

Sisältääkö kunnan yhdenvertaisuussuunnitelma varhaiskasvatuksen yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseen liittyviä kirjauksia? Liitä kirjaukset vastaukseen.

Innehåller kommunens likabehandlingsplan (5 § i diskrimineringslagen) anteckningar om främjande av likabehandling inom småbarnspedagogiken? Bifoga anteckningarna till svaret.

Onko varhaiskasvatuksen järjestäjä laatinut toimintaohjeita toimipaikkakohtaisten yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien laatimiseksi? Liitä laadittu ohjeistus tekstikenttään.

Har anordnaren av småbarnspedagogik anvisningar för utarbetandet av likabehandlings- och jämställdhetsplaner för verksamhetsställena? Bifoga de utarbetade anvisningarna till svaret.

Onko varhaiskasvatuksen järjestäjä laatinut toimintaohjeita lasten ja huoltajien osallistamiseksi yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien valmisteluun? Liitä laadittu ohjeistus tekstikenttään.

Har anordnaren av småbarnspedagogik utarbetat anvisningar för att inkludera barn och vårdnadshavare i beredningen av likabehandlings- och jämställdhetsplaner? Bifoga de utarbetade anvisningarna till svaret.

Onko varhaiskasvatuksen henkilöstölle järjestetty vuosina 2023–2024 täydennyskoulutusta yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien toteuttamiseksi toimipaikoissa? Kuvaa, mitä koulusta on järjestetty, ketkä koulutukseen osallistuivat ja millä perusteella osallistujat valittiin.

Har det ordnats fortbildning för personalen inom småbarnspedagogiken för att främja likabehandling och jämställdhet och för att genomföra likabehandlings- och jämställdhetsplanerna på verksamhetsställena under 2023–2024? Beskriv vilken utbildning som har ordnats, vem som deltog i utbildningen och på vilka grunder deltagarna valdes.

Seuraako varhaiskasvatuksen järjestäjä yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien toteutumista toimipaikoissaan?

- ☐ Kyllä, miten?
- ☐ Ei, miksi?
- ☐ En tiedä

Följer anordnaren av småbarnspedagogik upp genomförandet av likabe-handlings- och jämställdhetsplanerna på de kommunala och privata daghemmens verksamhetsställen i sitt område?

- ☐ Ja, på vilket sätt?
- ☐ Nej, varför?
- ☐ Vet inte

Miten varhaiskasvatuksen järjestäjä ohjaa ja valvoo toiminta-alueensa yksityisiä päiväkoteja yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien toteuttamisessa?

Hur styr och övervakar anordnaren av småbarnspedagogik privata daghem i sitt område i genomförandet av likabehandlings- och jämställdhetsplanerna?

Mitä haasteita ja kehittämistarpeita toimipaikkakohtaisten yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitteluvuoroitteen valvontaan liittyy varhaiskasvatuksen järjestäjän näkökulmasta? Mitä valtakunnallista tukea koette tähän liittyen tarvitsevanne?

Vilka är utmaningarna och utvecklingsbehoven inom tillsynen av skyldigheterna i anknytning till likabehandlings- och jämställdhetsplaneringen på verksamhetsstället med tanke på anordnaren av småbarnspedagogik? Vilket riksomfattande stöd upplever ni att ni behöver i anslutning till detta?

YHDENVERTAISUUSVALTUUTETTU
DISKRIMINERINGSOMBUDSMANNEN